Anul I. No. 3 Maiu 1929

„UTOPIA"

CUPRINSUL :

TIP. „CARTEA ROMÂNEASCĂ S. A.", CLUJ.

EXEMPLARUL: Lei 20.—

„UTOPIA"

REVISTĂ DE CULTURĂ GENERALĂ

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA:
CLUJ, STRADA BOB 2

Apare la începutul fiecărei luni, cuprinzând chestiuni din domeniul științei și filosofiei sociale

ABONAMENTUL:

Pentru particulari . . . . Lei 200 anual
Pentru Instituții, și Autorități „ 500 „

Trimitem No. 3 al revistei și rugăm pe cititorii noștri să nu mai întârzie cu achitarea abonamentului!

CETIȚI
ÎN CORPUL REVISTEI:
„ANCHETELE NOASTRE"!

„UTOPIA"

ANUL I. No. 3. MAIU 1929

Zece ani dela Unire

I. Haşegan.

S'au scurs zece ani de când un neam care-şi aruncase în cumpăna sorţii însaşi existenţa lui pentru a-şi înfăptui unitatea sa naţională, se reculegea în haosul ce caracteriza sfârşitul războiului mondial şi călăuzit de un singur gând — o singură conştiinţă, cu toate barierele ce-l despărţiseră veacuri dearândul — îşi striga lumii dreptatea lui şi voinţa lui de a se întregi şi de a trăi liber în cuprinsul ţării sale.

Generaţii de generaţii ale acestui neam au suferit, s'au jertfit şi au închis ochii mângăind cu gândul visul ce se înfiripa şi lua fiinţă în elanul de nedescris al mulţimii dela Alba-Iulia.

Căzuseră lanţurile sfărâmate de puterea *Dreptăţii deapururea biruitoare* şi se uitau deodată toate suferinţele şi durerile trecutului, grijile şi nevoile prezentului treceau şi ele pe planul al doilea pentruca toate să facă loc imensei bucurii a unui popor de acum liber şi unit pentru totdeauna.

Un aer de libertate, o uşurare a tuturor, o dragoste frăţească fără margini însufleţea poporul dealungul şi latul ţării. Viitorul apărea scăldat în lumina unei convieţuiri ideale. Se intrevedea o *refacere repede* cu ajutorul generos al tuturora, o aşezare practică şi bună a treburilor interioare ale ţării, o gospodărire cuminte şi o *legitimă întărire a elementului românesc* până aci nedreptăţit.

La toţi era bunăvoinţă, toţi ar fi pus mână de mână pentruca în noua lor casă, nimic din ce este frumos şi folositor să nu lipsească.

Cum au trecut anii!...

Şi astăzi când încercăm să facem un bilanţ al activităţii noastre, când gândul ne duce spre aceeaşi Alba-Iulia, cetate a neamului, simţim întreaga greutate a păcatelor noastre.

Dacă cei ce au semănat cu trupurile lor pământul acestei ţări pentruca în cuprinsul ei să trăiască liber un întreg popor, ar vedea cum s'a risipit şi fărâmiţat imensa dorinţă de înfrăţire şi

aşezare cuminte a Românilor din toate unghiurile ţării, dacă ar vedea cum bunăcredinţa şi însufleţirea unui popor a fost speculată de conducători mincinoşi, învrăjbitori de suflete şi strângători de comori pământeşti din truda săracilor şi banul ţării, s'ar reîntoarce azi mâhniţi în mormintele lor împrăştiate pe crestele munţilor şi prin fundul văilor.

In ţara cu resurse şi bogăţii nebănuite Moţii — decimaţi de de boale şi sărăcie — *cerşesc şi azi dreptate.* Munţii lor ca şi codrii Maramureşului şi ai Bucovinei şi azi îşi dau tot străinilor podoaba lor prefăcută în aur sunător.

Oraşele au rămas tot fortăreţe inaccesibile în marea massă a a populaţiei noastre rurale, care le furnizează doar energia brută necesară dominaţiei lor economice.

Pătura de funcţionari hărţuită de mizeriile unei retribuţii de salahor şi expusă din această cauză la tot felul de ispite în exerciţiul funcţiunii sale, va putea ea oare reprezenta elementul românesc impetuos care să cucerească aceste insule înstrăinate, să le asimileze şi să le pună în slujba intereselor noastre economice-culturale?

Cei puternici sunt şi astăzi cei ce n'au vre-o legătură trainică cu pământul acesta şi viaţa economică a ţării e reprezentată *tot* prin ei.

Dar, ce au făcut oare conducătorii ţării în cei zece ani şi cui se datoreşte acest bilanţ dezastruos al anilor de după Unire?

Ce au făcut?!...

Cei dela putere s'au asigurat pentru epoca opoziţiei. Pentru aceasta, într'adevăr n'au cruţat nici o osteneală. Codrii şi bogăţiile ţării au fost dijmuite în beneficiul partizanilor fruntaşi, problemele vitale ale ţării au fost parodiate mizerabil, iar populaţiei rurale, pentru a o mulcomi, i se serveau la intervale mai mult sau mai puţin lungi discursuri patriotice.

In acest timp *cei din opoziţie* canalizau nemulţumirile, organizând adunări de protestare, unde înfăţişau cu multă abilitate şi insistenţă, îndeosebi două clişee: 1. mizeria şi *neajunsurile* provocate de *guvernarea actuală* pe care nu găseau destule cuvinte s'o condamne şi 2. *binefacerile guvernării viitoare* care ar urma să fie a lor şi care nu va întârzia să schimbe radical totul, să introducă în viaţa publică *legalitatea, cinstea,* munca şi toate celelalte virtuţi menite să fericească pe cetăţeanul dornic de mai multă dreptate.

Ceeace, evident nu a împiedecat pe nici un partid de opoziţie, ca ajuns la guvern, să uite toate promisiunile şi să caute a-şi căpătui partizanii şi a se asigura pentru viitoarea opoziţie. Ace-

Ieași procedeuri, aceleași contracte oneroase, aceleași abuzuri și aceeași opoziție devenită subit de un patriotism mai mult decât veritabil, vor reîncepe cu alte figuri, același joc scelerat al sfeterisirii averilor publice.

Gospodăria țării se ruinează, drumurile se strică, instituțiile de cultură tânjesc, viața economică elimină tot ce este element românesc, bogățiile statului se subtilizează, iar furturile continuă cu un avânt mereu în creștere, demoralizând pe cei buni și subminând autoritatea Statului.

Țara?... Poporul?... Mințit și înșelat de toți, își trăește viața între intervalele discursurilor electorale, cu tot mai puțină nădejde în vremuri mai bune...

Alte țări s'au refăcut. Chiar cele cari au eșit învinse din războiu și poate tocmai din cauza aceasta, au făcut eforturi considerabile și sunt pe cale de a ne lua înainte lăsându-ne la margine de drum, neputincioși și pradă unui *politicianism meschin și hrăpăreț.*

Dar semnele unei *reacțiuni* sunt vizibile. In adâncul masselor mocnesc nemulțumiri. Lipsește încă energia care să le organizeze, dar în ziua când ea va fi găsită, — politicianismul, această pacoste a organismului nostru social — se va prăbuși, acoperindu-și și uneltele și exponenții sub ruinele ei.

Pân' atunci însă iată că acest politicianism simțind că-i piere pământul de sub picioare și-a găsit baloane de oxigen și încearcă ultima lovitură.

Tineretul țării, rămas pân' acum unica ei rezervă neîntinată încă de patimi meschine, *este atras în vârtejul luptelor politice.*

Politicieni! Nu cruțați țării nimic, terfeliți în noroiul vostru și ultimul refugiu și ultima nădejde a țării!...

Impărțiți-vă și tineretul și după ce-l veți vedea grupat sub flamura voastră, învrăjbiți taberele, pentruca lupta să se dea până la exterminare și pentruca ticăloșia voastră să fie complectă. Corupeți tot ce mai găsiți nobil în această țară, pălmuiți tot ce a mai rămas cinstit, tăiați tuturora orice avânt generos, orice entuizasm pentru fapte cari n'au nimic cu mărirea partidului, *vă jucați doar ultima carte...*

Elementele tinere pe cari le abateți *criminal* dela rostul lor, târându-le în mocirla unetirilor voastre și cu cari credeți să vă reînoiți forțele putregăite de prea mult belșug, nu vă vor mai putea salva. *Sfârșitul vostru se apropie implacabil!...*

Tineretul țării *nu* poate fi *liberal, național-țărănist* sau *averescan!* El nu poate fi decât *tineret entuziast* cu dragoste de țară și spirit de sacrificiu, impetuos și nesocotit dacă voiți, *dar cinstit,* desinteresat, generos și *dornic de acțiuni mântuitoare de țară.*

Politicianii!... e timpul să vi se opună nelegiuirilor voastre un *NU!* categoric, strigat din mii de piepturi tinere.

Tineri! Locul vostru nu este la ușa partidelor politice! Acestea sufocă și omoară entuziasmul vostru. Dacă vreți să serviți, serviți *Țara* și nu meschinăriile partidelor! Nu îmbrăcați livreaua politicei de partid!

Dacă vreți să fiți vrednici de cei ce au întregit hotarele țării cu prețul vieții lor, *opriți-vă la timp!...*

Dincolo de discursuri și parada strălucitoare, la serbările Unirii, când pentru o clipă vor înceta — *vor trebui* să înceteze — patimile politice,*reculegeți-vă* și la aceasta sărbătoare a neamului *strângeți-vă din nou rândurile!*

Să facem cu toții făgăduința dictată de ceasul de față și pe care ne-o cer — cu tăcută mustrare — cei ce dorm sub glia pe care au îmbrățișat-o murind pentru libertatea noastră!...

Introducere în filosofia lui Ed. Schuré

Pe Edouard Schuré l-am cunoscut în 1926 la congresul ocultist din Lipsca și până azi întâlnirea dintre Schuré și Tagore, cei mai de seamă apostoli în viață încă ai misticismului european și asiatic, mi-a rămas cea mai puternică amintire.

Filosoful Edouard Schuré, poet și dramaturg totodată, este cel mai de seamă reprezentant al ocultismului modern. N'a făcut școală ca *Richet, Maeterlinck* sau *Conan Doyle* și nici nu s'a nizuit spre aceasta, fiindcă după dânsul nici o școală nu este capabilă să prindă și să redea exact realitatea extrem de variată, tragicul sistemelor constând tocmai în exclusivismul lor. Chiar din cel mai perfect sistem lipsește de obicei ceva.

Dacă voim să pătrundem în miezul lucrurilor trebue deci — fără posibilitate de contrazicere — să renunțăm la adoptarea unui singur sistem, fiindcă cea mai aproape de realitatea cu infinit de multe aspecte, nu poate fi decât o sinteză a tuturor sistemelor.

Tocmai de aceasta în cercurile ocultiste Ed. Schuré era supranumit, și pe bună dreptate, „marele sintetist". El a cuprins și sintetizat cu o uimitoare erudiție filosofiile întemeietorilor de religii din toate timpurile.

In opera sa *„Les grands initiateurs“* arată că istoria omenirii numără opt profeţi cari au rezolvit şi exprimat simbolic marea taină, eternul „ignorabimus“ al universului: *Budha, Krişna, Hermes Trismegisthos, Moise, Orpheu, Pythagora, Platon şi Isus.*

Filosofiile lor nu sunt decât aspecte îmbrăcate în simboluri diferite ale unuia şi aceluiaş adevăr suprem.

Edouard Schuré a trăit retras în locuinţa sa din Paris închinându-şi viaţa ştiinţei. Ca rezultat al muncii sale ne-a dat cca 28 volume traduse pân'acum în vre-o 16 limbi.

In româneşte n'a apărut decât „Isus“ în Biblioteca Revistei „Ideea“ (Bucureşti).

Essai-ul de mai jos se împarte în 2 părţi. Partea I este opera metafizicianului sintetic, prin care descrie trăsăturile comune ale tuturor sistemelor oculte; a doua este opera poetului şi dramaturgului, este evanghelia rapsodică ale cărei simboluri ne reamintesc puterea de expresie a Vede-lor de acum 6000 ani.

Articolul care urmează — şi pe care l-a trimis exclusiv şi direct celui care scrie aceste rânduri — este ultimul său manuscris. Cu două zile mai târziu a murit subit.

La înmormântarea sa — care după Maeterlinck, a fost mai impozantă chiar decât a mareşalului Foch — au participat nu numai savanţi şi personalităţi celebre din Franţa ci din întreaga Europă.

E. Séchèlle

Ocultismul modern

de **Edouard Schuré**

„Ocultismul va fi ştiinţa secolului XX“.
M. Maeterlinck.

Vizibilul este manifestarea invizibilului. Acest principiu este adevărat pentru toate fenomenele naturii şi ne arată limpede deosebirea fundamentală între ştiinţa celor vechi şi între cea modernă.

Cea dintâi se ocupă cu vizibilul numai pentru a descoperi invizibilul pe care acesta îl reprezintă, în timp ce a doua se ocupă de fenomenul în sine pentru el însuşi, fără a da prea multă importanţă raporturilor sale metafizice.

Ştiinţa celor vechi este ştiinţa tainicului, a esotericului; ştiinţa celor moderni este ştiinţa vizibilului, a exotericului.

Din consideraţiunile precedente rezultă o concluzie precisă: ansamblul vederilor ocultismului în fiecare din ramurile ştiinţei constitue o ştiinţă înaltă, o superştiinţă.

Intr'un cuvânt ştiinţa normală ne învaţă *ceeace natura pare a fi*, ea stabileşte legile aparente ale fenomenului şi ne arată aşa zicând exteriorul lucrurilor; ocultismul ne învaţă *ceeace natura este în realitate*, el face cunoscute principiile profunde ale numenului şi pătrunde în intimitatea universului.

Ocultismul care renaşte în acest moment este altceva decât un izvor de curiozităţi rare ţâşnit doar pentru a îmbogăţi colecţiile celor cari au catalogat aproape totul pe planetă. El este o necesitate a evoluţiei, care va sfărâma zidurile mizerabile ale pretenţioşilor destul de naivi pentru a-şi imagina că-l vor putea canaliza pentru propriul lor folos. Ocultismul trebue considerat, nu din afară ci dinlăuntru; în ansamblul său, nu în părţile sale. Ştiinţific, el este expunerea raporturilor între Unitate şi Diversitate. Social, el este cheia armoniilor a căror scară pleacă dela sistemele atomice pentru a se pierde în Dumnezeire.

Dumnezeu este o trinitate: Spirit, Esenţă şi Energie totodată. Dela el emană o continuă [1]) strălucire, care, Spirit, Esenţă şi Energie deopotrivă, străbate planurile cosmice, dela cercul divin până la Tohu-Wabochu al materiei neorganizate, creând totul în cursul acestei involuţii unde Esenţa se schimbă în substanţă, apoi în materie mai întâiu fără formă şi în sfârşit cu formă, când energia devine viaţă apoi forţă succesiv cosmică şi materială când în sfârşit spiritul se schimbă în inteligenţă la om şi vertebrate superioare, în instinct la animale şi plante, în afinitate la minerale.

Ajunsă la ultimul din planurile cosmice unde ea s'a dus să dea viaţă organicului, strălucirea divină se reîntoarce spre isvorul său purtând cu sine materia care se spiritualizează şi spiritul care tinde spre divinizare: este perioada evoluţiei în care totul reînvie, e readus spre creator. Universul este deci corpul lui Dumnezeu şi lumile sunt celulele acestui corp.

In cursul acestui ciclu dublu de involuţie apoi de evoluţie o monadă, în loc să fie amestecată cu celelalte în vârtejul fluidelor, a voit să-şi trăiască viaţa proprie şi s'ajungă la D-zeu prin forţele sale personale; ea a inaugurat atunci ciclul existenţelor succesive în materie; ea a învăţat mai întâi a trăi viaţa materială amestecată cu mineralul, apoi s'a afinat cu marmora sau cristalul; pe urmă a devenit plantă din ce în ce mai superioară, apoi animal tot mai desăvârşit, în urmă fiinţă omenească la început primitivă şi oarecum sălbatică apoi om civilizat şi în sfârşit evoluat pentru a se preface dincolo de acesta în spirit tot mai pur, apoi transcedent, demiurg şi în

---

[1]) Nu se poate concepe filosofic un principiu creator care să înceteze de a crea, care — într'un cuvânt — nu e creator decât cu intermitenţă. Această strălucire perpetuă este jertfa continuă a Divinităţii pentru viaţă şi pentru permanenţa operei sale, este marea lecţie a altruismului divin.

sfârşit... mai ştiu eu ce? Până când monada după prefaceri fără număr a devenit sol divin în urma a miriade de existenţe succesive a căror bine şi rău se repercutează asupra celor ce vor urma... dar ce importă timpul şi ce este acest ciclu de vieţi în faţa eternităţii?

Evangelia ce urmează scoate în evidenţă acest ansamblu armonios în care evoluţia fiinţelor şi lucrurilor este cauzată şi ritmată de reintegrarea razei creatoare în isvorul său divin.

I. *Acesta e adevărul, fără minciună, adevărul adevărat.*
(Cele trei planuri ale Universului).
(Adevărul în cele trei lumi).

II. *Ceeace este jos este ca şi ceeace este sus,*
Legea Analogiei.
Legea semnelor marelui Reazim.
ceeace este sus e ca şi ceeace este jos,
Legea Polarităţii.
Legea Atracţiei,
pentru a face minunea unui singur lucru.
Legea Ternarului şi a Seriei.
Legea corespondenţelor.

III. *Şi cum toate lucrurile au existat şi sunt venite din Unul singur*
Legea Unităţii şi a Creaţiei divine.
Legea Numărului.
astfel toate lucrurile sunt născute din acest Unic prin adaptare
Legea adaptaţiei.

IV. *Spiritualismul este tatăl, monismul mama sa; istoria l-a purtat în agnosticismul său, iar doică îi este optimismul.*
Legea Simbolismului. (Cele patru teorii metafizice pe cari se bazează universul).
Tatăl tuturor lucrurilor, Inceputul lumii întregi este aci;
Legea Vieţii Universale. (Toate emană din misterul vieţii universale, generatoare activă şi pasivă totodată),
forţa sa este întreagă dacă este prefăcută în pământ.
(Noi nu putem înţelege viaţa universală, decât dacă o studiem mai întâi în manifestaţiile sale fizice.)

V. *Tu vei separa Eternul de Temporal, subtilul de brut, uşor, cu multă minuţiozitate,*
Taina Mântuirii (vei separa spiritul (subtil) de materie (brut): tu te vei spiritualiza).
Se urcă de pe pământ la ceriu şi din nou coboară pe pământ şi va primi forţa lucrurilor superioare şi inferioare;
Legea Involuţiei şi a Evoluţiei.
Legea Aspiraţiei şi Expiraţiei.
Vei obţine prin mijlocul acesta, toată gloria lumii şi toată obscuritatea se va îndepărta dela tine.

(Când te vei spiritualiza, vei participa la Divinitate şi Spiritul tău va fi deschis oricărei înţelegeri).

VI. *Este forţa întărită de toate forţele,*

Legea iubirii şi a Sacrificiului

căci ea va învinge toate lucrurile subtile şi va penetra toate lucrurile solide.

(Prin legea Iubirii Spiritul mişcă universul).

VII. *Astfel a fost creată lumea.*

Legea Realizării (Iubirea şi sacrificiul, cari creiază opere durabile.)

VIII. *De aci vor emana nenumărate adaptaţiuni,*

(Aplicarea legii adaptaţiunii).

IX. *Iată pentru ce am fost numit INTUIŢIE, posedând cele trei părţi ale filosofiei lumii.*

Legea Progresului prin muncă (Cel de Trei ori-Prea Mare trebue să ne fie model; ca şi El, trebue să ajungem să cunoaştem lumea Faptelor, să străbatem în lumea legilor, şi să pătrundem în lumea Principiilor.

X. *Iată: Via, Veritas et Vita.*

Legea Trinităţii Universale. (Cele trei secţii ale ocultismului modern: principiile — legile — şi faptele.)

Paris. **Edouard Schuré**

Trad. Red.

Corelativitatea Individualismului şi Universalismului în Istoria Filozofiei

De Edmond Séchèlle

„Et l'éternité même est dans le temporel."
Péguy.

„Istoria filosofiei este istoria punctelor de vederi faţă de aspectele adevărate sau imaginare ale Realităţii corelative".
(*Edmond Séchèlle*: „La correlativismo en la historio de la filosofio.)

In ultima analiză universalismul este rezultatul gândirii ştiinţifice, pe când individualismul este bazat pe de-o parte pe concepţia imediată, naturală despre viaţă, pe de altă parte pe trăirea internă a individualităţii. Astfel se explică faptul, că individualismul era totdeauna mai puternic. Să analizăm evo-

NOTA. Studiul de mai sus este extras din sistemul original al autorului, care va apare în anul viitor cu titlul: „Le Système Du Corrélativism Universel".

luția problemei în istoria filosofiei europene, asiatice și în sfârșit în ideologia contimporană.

In *epoca universalismului naiv* până la filosofia lui Platon, gânditorii sunt toți universaliști: ei caută principiul universal al lumii: în apă, aer, pământ, foc, număr, existență pură, homemorii, etc.

Precizarea problemei se desvoltă în epoca lui Platon și Aristoteles. Cunoașterea adevărată, spune *Socrates*, se bazează pe noțiuni. După *Platon:* obiectul noțiunei este universalul, forma, ideia, deci într'adevăr există numai universalul.

Concepția lui *Aristoteles* este diametral opusă. Intr'adevăr există numai lucruri individuale, parțiale, ele sunt substanțele, cari au o cantitate și calitate, un loc și timp, etc.

Avem deci două concepții generale, radical opuse, două mari tendințe ale cunoașterii, sentimentului și acțiunei omenești față de lucruri. Aici se observă evident, că *noțiunile universalismul și individualismul sunt corelate.* Unul nu poate exista fără celalalt. După explicațiile dogmatice și artificiale ale manualelor de filosofie, Platon este exclusiv universalist și Aristoteles exclusiv individualist. Aceasta este o teorie eronată. Concepțiile lor corespund la două tendințe diferite. *Tendința individualistă* se bazează pe lucrurile individuale, parțiale, considerate ca realitățile cele mai adevărate; ceeace este afară de fenomenele individuale este foarte problematic (empiriștii). *Tendința universală* caută continuitatea lucrurilor, unitatea lumii și se bazează pe realitatea ideilor și legilor (raționaliștii). Acest antagonism conștient sau inconștient este așa de vechiu ca și gândirea umană. Nu putem nimici nici unul nici altul, putem numai să cercetăm, care este mai adecvat realității.

Lupta aceasta între Platon și Aristoteles a reînviat în forma *nominalismului* și *realismului* în evul mediu.

Antichitatea în general era universalistă (individualismul atomistic al lui *Democritos* are o trăsătură conglomerativă; nici individualismul atomistic al lui Aristoteles nu este radical, pentrucă se referă numai la cercetarea științifică și nu e o concepție morală; în sfârșit în individualismul practic al *epicuriștilor* individualismul metafizic dispare.

Cum am constatat, individualismul are două izvoare: concepția sensuală, naturală și imediată (baza *individualismului gre-*

cesc) și trăirea internă cea mai intensă a eului individual (fundamentul *individualismului creștin).* Ultimul e posibil numai într'o astfel de lume, al cărui Dzeu este individualitatea cea mai perfectă.

Aici se începe o a treia fază a istoriei problemei noastre.

In *evul mediu* individualismul n'a putut să se manifeste liber din următoarele cauze: 1. Sentimentul evului mediu era creștin, dar gândirea îi este determinată de Platon, Aristoteles și neoplatonism. Totuși creștinul cel mai creștin, Sf. *Augustin* a cuvântat: „Cogito sum", ca să deducă toate adevărurile din suveranitatea conștiinței individuale. 2. Fiecare individualism are un concomitent al său: universalismul (în epocile anterioare am văzut și cazul invres). Dzeul creștin devine o Dzeire panteistă (v. unitatea neoplatonică și misticismul medieval) și individualismul aproape dispare.

In *evul nou* avem numai o repetiție a formelor deja explicate. Gândirea științifică iarăși tinde spre universalism și în epocile ei revoluționare se transfigurează în o formă panteistă; în locul individualismului religios avem individualismul vieții politice, sociale și artistice, eliberat de dogmele evului mediu, bazat pretutindeni pe drepturile individuale.

Corelativitatea noțiunilor de mai sus se manifestă și în epoca aceasta. Pe de o parte universalismul panteist sub influența tendințelor liberale ale epocii, tinde spre o armonie cu individualismul, pe de altă parte și individualismul are pretenția valabilității adevărurilor universale ca și Arisoteles.

Pentru lămurirea mai concretă a problemei să examinăm sistemul universalist-raționalist al lui Spinoza și sistemul individualist-empirist al lui Locke ca concepții contrare cele mai caracteristice ale evului nou și în sfârșit să explicăm, cum în filosofia lui Leibniz raționalismul universalist începe a face astfel de concesiuni empirismului individualist.

Spinoza, prin universalitatea întinderii și a gândirii, prin determinismul universal nu poate să ajungă la nimicirea lucrurilor particulare, cari îl robesc, câștigă libertatea lăuntrică și poate să ajungă la cunoașterea naturii, adică a Dzeirii. Individul e slab!

Centrul filosofiei lui *Locke* din contră, nu este natura, ci omul cu scopurile sale teoretice și practice, pe cari le urmărește. Teo-

ria empiristă-individuală a lui Locke pornește dela ideile, senzațiile și reflecțiile omului și totuși ajunge la moduri, substanțe și relațiuni universale.

Spinoza face un drum dela universal la individual, la Locke drumul e invers.

La *Leibniz* universul este lumea indivizilor, dar nu lumea chaotică a atomilor, ci un fel de armonie prestabilită, devenită din monada unică, supremă; astfel avem ceva în lumea lui Leibniz, ce este deasupra indivizilor și îi unifică într'un tot universal: singura realitate.

Deci, în ultima analiză nu există nici un sistem universalist fără gândire individualistă și nici invers; astfel sistemele cele mai importante sunt deosebite sinteze corelative ale universalismului și individualismului.

Să ilustrăm concepția noastră și prin *filosofia Kantiană,* care închide epoca luptei naționaliste-empirice.

Problema inițială a criticismului este valoarea cunoștințelor individului despre lucruri, natura și puterea spiritului individual și în sfârșit el ajunge la fenomenalism universal, la „Ding an Sich" absolut și la legea morală universală.

Tot așa *filosofia de după Kant.*

După universalismul voluntarist al *lui Schopenhauer,* spațiul și timpul sunt numai factori subiectivi, nu există între noi nici o diferență, toți suntem o voință universală, totală. Totuși, spiritul individului, dacă înțelege adevărul, prin nimicirea voinții poate să stăpânească esența lumii. Iată cum individul slab și impotent face o carieră minunată chiar și în sistemul universalist cel mai determinist și pesimist.

Fichte dimpotrivă, pornește dela gândirea eului, dar ca să creieze o continuitate a lumii, trebue să stabilească ordinea morală universală.

Iată, că *știința și filosofia* nu poate să existe fără gândirea universalismului.

Viața din contră, merge mai departe pe drumul individualismului. La toate manifestările ei găsim afirmarea libertății individuale. Secolul al XIX-lea în elanul său exagerat a uitat armonizarea tendințelor sale individuale cu universalismul filosofiei și al științei.

Și acum, ca o reacție naturală și puternică împotriva indivi-

dualismului exagerat, apare *materialismul istoric*, justificarea universalismului științific și filosofic în domeniul vieții economice și sociale. După concepția antiindividualistă a lui *Marx* și *Engels* gradualitatea cauzală a fenomenelor sociale o putem recapitula în modul următor: 1° situația tehnicii, 2° formele economice și 3° relațiile definitive ale dreptului de proprietate; 4° mecanismul politic și în sfârșit 5° formele conștiinței sociale, tendințele religioase, filosofice și artistice.

Am văzut, cum au evoluat în istoria filosofiei europene sistemele universaliste, individualiste și interesele lor corelative până în poca noastră; să examinăm acum evoluția respectivă în istoria filosofiei orientale, cum ea ajunge printr'un alt drum la acelaș rezultat.

Filosofia orientală a evoluat izolat de cea europeană, a fost descoperită și explicată numai în ultimele decenii, de aceea o examinăm aici; la ideologia secolului al XIX-lea, unde ea devine o forță componentă a vieții filosofice europene.

Inceputul ei datează dela *filosofia vedanta*, care, după Deussen e „Der Weisheit letzter Schluss". Filosofia vedelor se caracterizează prin spiritualism, monism și panteism. „Om manu padme hum, tat tvam asi!" („O, tu spirit și iubire în ființă, iată ce ești tu!").

Dar în *filosofia post-vedică* și în *upanișade* deja apare individualismul și sub forma „atmanului" își reclamă drepturile *brahmanismul*, până acum universalist, trebue să armonizeze brahmanul (spirit universal) cu atmanul (spirit individual) și astfel corelativitatea brahman-atmanului devine singura realitate existentă, un fel de „Ding an Sich" kantiană sau „to ontos on" eleatic în formă indiană.

Filosofia contimporană a upanișadelor, *metafizica teologică a lui Zoroastru* se bazează pe Ormuzd, pe spiritul absolut universal și omnipotent, a cărui realitate învinge realitatea inferioară a Ahrismului; avem deci un dualism universalist, bazat pe ideia individualistă, pentrucă victoria lui Ormuzd asupra lui Ahrman e posibilă numai prin sforțările altruiste ale tuturor indivizilor omenești (baza eticei *Zend-Avestelor)*.

Apoi, ca continuare genială și grandioasă a filosofiei postvedice, apare *metafizica lui Buddha*, bazată: 1° pe impermanența continuă (aniciam), 2° pe suferință (dukho), 3° pe negarea eu-

lui individual (anatta), 4° pe cauzalitatea universală (karma), 5° pe reîntoarcerea eternă (samsara), 6° pe voluntarismul universal (tanha) și în sfârșit, 7° pe absolut (nirvana). Iată sistemul universal cel mai gigantic și consecvent al gândirii umane: (nici individul, nici lucrurile particulare n'au realitate!), tot, ce există, e *o părere înșelătoare, o „maya"*, față de *singura realitate absolută „nirvana"*. Totuși, din cauza necesității eterne a corelativității formulate de noi, individul trecător, nimicul, prin negarea voinții vitale poate ajunge la cunoașterea cea mai înaltă, la starea pari-nirvanei și apoi la binele suprem, la nirvana.

Ce vedem la *chinezi?* Din vechiul monoteism se desvoltă teismul, care mai târziu devine animism.

Con-Fu-Ce întemeiează dualismul natural' prin cooperația lui Yang (Crul și Yin (pământul) se naște Tao (legea eternă), după care funcționează procesele universale. Sistemul său etic e tot un colectivism universal. Până acum avem faza universalistă a filosofiei chineze.

Imediat după Con-Fu-Ce apare filosofia antagonistă a lui *Lao-Ce, Taoïsmul.* Înțelesul extraordinar de problematic al lui „Tao" îl putem lămuri prin următorii termeni europeni: logos, ratio, causa sui, natura naturans; voie, cause premiére parole; Weltgestz, Sinn, Höchstes Gut; adică el este: 1° un principiu antologic, 2° baza cunoașterii, 3° sinteza ideilor, la care putem să ajungem numai prin intuiție imediată (partea universalistă a concepției sale). Pe de altă parte teoria cunoașterii a lui Lao Ce e realistă și sistemul său etic e un egoism negativ, pentrucă cheia universului este individul, care prin inactivitatea sa față de lucrurile trecătoare și prin concentrarea intensivă a forțelor sale față de Tao (influența idolo?iei indiene) poate să ajungă la unirea mistică cu unitatea originală.

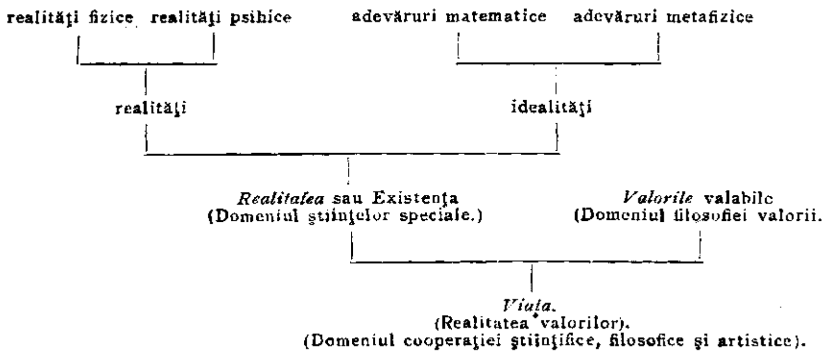
Astfel se manifestă în filosofia orientală clasică componentele eterne ale tuturor sistemelor filosofice, corelații inseparabile: universalismul și individualismul.

Dar în *filolosofia orientală modernă?* In *hinduismul* contimporan al *lui Tagore* corelativitatea de mai sus o găsim în toate nuanțele ei, pentrucă filosofia sa e bazată pe sistemele clasice de mai sus.

In *filosofia europeană contimporană* antagonismul etern se

manifestă în modul cel mai pregnant. Pe de o parte avem universalismul obiectiv și static al lui Rickert, pe de altă parte individualismul subiectiv și dinamic al lui Keyserling.

Situația istorică a lui *Rickert* și concepția sa sintetică mi-aduc în minte pe Aristoteles. Obscuritatea lui Rickert e obscuritatea desorientării epocii noastre, după cum lumina lui Aristoteles era strălucirea spiritului elin. Totuși să incercăm să construim tabloul rezumativ al sistemului său'

După formularea lui Rickert: realitățile există, dar nu sunt valabile; valorile nu există, dar sunt valabile; coexistența corelativă a realităților și a valorilor, adică *viața*, este realizarea valorilor. După concepția sa: „Es galt nur, Pseudowerte zu entlarwen. Und das hat vielleicht auch eine positive Bedeutung. Wer erkant hat, dass die Werte, die ihm bisher galten, keine Eigenwerte sind, wird um so eifriger nach Werten suchen, deren Geltung der Kritik standhält" (H. Rickert: Philos d. Lebens p. 169). Universul întreg și omenirea tind spre realizarea valorilor universale și infinit de multilaterale. Sistemul său este fără îndoială sistemul contimporan cel mai gigantic al universalismului.

Să examinăm acum antipodul corelativ, individualismul lui *Keyserling*. Concepția sa despre viață are o tendință puternică, dinamică spre viitor. După el istoria adevărată se începe cu noi. Metoda sa este o meditație intuitivă nu construirea noțiunilor. Concepția sa nu este originală, el este epigonul spiritului contimporan „Diferentia specifica" a epocii noastre este voința spre dominarea și calcularea viitorului și tendința aceasta predomină în filosofia sa. El nu este *filosoful valorilor eterne, ci al problemelor actuale:* în filosofia sa pulsează nostalgia exagerată a

epocii noastre spre conținutul utopic al vieții. Până acum, prin științele naturale am lămurit enigmele mecanismului lumii, Keyserling și parapsihologia de azi cercetează mecanismul psihic. După el nici o doctrină orientală nu poate să corespundă scopurilor europene, tendința rațională o putem realiza numai într'o formă specific europeană. Istoria universală până acum a evoluat în direcția opoziției minimale, după legea anorganică. Trecutul era seria ocaziunilor neutilizate. Individualismul extern al lumii vechi a atomizat pe oameni, acum să începem o politică reală, „ökumenica", să ne disolvăm viața în totalitatea unitară, în istoria universală. Soarta sforțării colective, schimbarea situației totale depinde de activitatea atomilor; fiecare individ e un punct necesar în univers. Filosofia lui Keyserling nu e o teorie palidă, ci e o ocazie vitală și practică spre viața activă. Și aceasta e și exagerarea oamenilor de azi, cari doresc să se narcotizeze prin delirul activității.

„Das ist die Not der schweren Zeit
Das ist die schwere Zeit der Not
Das ist die schwere Not der Zeit
Das ist die Zeit der schweren Not".

(Chamisso: Canon).

In sfârșit, după examinarea sistemelor trecute și contimporane, se pune întrebarea: care va fi *filosofia viitorului* dintre tendințele explicate?

Răspunsul e foarte problematic și depinde în primul rând de starea structurală și funcțională a societății viitoare, apoi de psihologia omului viitor. Totuși, e probabil, că concepția despre viață a viitorului se va forma din corelația plină de viață a filosofiei statice universaliste Rickertiene și a dinamismului individualist al lui Keyserling, după *legea* eternă a *corelativității explicate* mai sus.

Omul viitor, tot așa ca și omul de azi, va putea să spună:

„Das ist für mich nichts neues zu erfahren,
Das kenn'ich schon seit hunder' Tauzend Jahren".

Goethe: Faust II. 4. Hochgebirge).

—♦♦—

Utopie şi Cooperaţie.

de Dr. Florian Dinculescu

Aproape toate ideile mari cari au revoluţionat societatea umană, au fost în faza lor originară mai mult sau mai puţin utopice. Libertatea şi egalitatea individuală erau utopii sub imperiul sclavismului antic, ori al feudalismului şi absolutismului medieval. — Creştinismul dela început şi sute de ani în urmă constituia cea mai periculoasă dintre utopii.

Numai tăria convingerii în aceste idei, devotamentul şi sacrificiile cu cari au fost enunţate, susţinute şi răspândite acele utopii, adeseori cu preţul sângelui, au fost transformate în realităţi salutare, reformatoare ale societăţii omeneşti, îndrumându-i şi accelerându-i mersul către un maximum de echitate şi moralitate.

Şi cooperaţia, această formă de organizaţie socială pentru armonizarea intereselor colective, urmărind anihilarea exploatării capitaliste ca o cauză de seamă a tuturor nedreptăţilor umane, — a izvorît din ideile utopice ale lui *Charles Fourier* şi *Robert Owen*, de acum un secol

Descriind viaţa lor redăm originile utopice ale cooperaţiei.

Charles Fourier, născut la 1772, trăeşte în timpul celor mai mari prefaceri sociale. Era un simplu vânzător de prăvălie „un sergent de boutique", ceeace nu l-a împiedecat să se gândească mereu la confraţii săi de muncă, la un plan grandios de organizaţie socială, pentru înlăturarea exploatării omului prin om, afirmată tot mai mult de progresele industrialismului. Opera intelectuală a lui Fourier, „care viaţa sa întreagă a măsurat stofe clienţilor" e mai utopică şi mai extravagantă decât a lui Owen, semănată cu multe elucubraţii" — (N. Ghiulea: „Asociaţiile ţărăneşti" pag. 55)) — „are o extindere poate mai generală, atât prin simţul mai viu al viciilor civilizaţiei, cum le spune el, cât şi printr'un simţ de divinaţie, aproape supranaturlă a viitorului"[1])

Fourier ca şi Owen, caută să creieze un nou mediu social. care nu se desvoltă dela sine, ci trebue să-l faci — aşa după cum gră-

[1]) „Histoire des Doctrines economiques" pag. 286 de Ch. Gide et Ch. Rist. (ed. III.).

dinarul își instalează serele, — mediu în care să se poată desvolta libertatea și individualitatea[2])

Acest mediu nou se poate creia numai prin „asociație".

Ca mediu nou social, Fourier concepe „falansterele" — niște clădiri mari, un fel de cazărmi în care locuesc 300—400 familii cu: masă, încălzit, spălat, servicii în comun; indivizi de diferite categorii sociale... Lupta de clasă se înlătură; interesele se armonizează... In jurul — hotelului — falansterului, este un teren de 400 ha, care va fi muncit de toți, dar fiecare individ va munci pe bucata lui diviză, ca astfel să se respecte proprietatea individuală. — Aceasta este caracteristica cooperatismului lui Fourier, spre deosebire de socialism și comunism, căci „spiritul de proprietate este cea mai puternică pârghie ce cunoaștem pentru electrizarea civilizaților" spunea Fourier, pe care unii l-au încadrat între socialiști sau comuniști".[3])

„Avantagiile de ordin moral și social, cari ar rezulta dintr'o comunitate de viață, par destul de îndoelnice, dar în ceeace privesc avantagiile economice ale vieții în comun, sunt incontestabile. Probă e că pretinsa utopie a lui Fourier e pe cale să devină o realitate în țara, unde scumpetea vieții se face din ce în ce mai simțită, în Statele Unite. Acolo sunt numeroși nu numai celibatarii cari trăesc și locuesc la clubul lor, ci chiar tinere menajuri, cari se instalează la hotel. Avem chiar în aceasta niște „semi-falanstere". Se vdee că aici perspicacitatea lui Fourier — „nebunul extravagant", după unii critici pripiți — a depășit cu mult timpul lui".[4])

Falansterul este un hotel cooperativ: consumație în comun, și producție în comun: o cooperativă integrală de consum.

Nu mai sunt salariați și patroni; toți muncesc, toți sunt patroni, proprietari pe o parte de teren al lor, se ajută în comun cu mijloacele de muncă și de traiu; nu sunt exploatatori, nici exploatați.

Falansterul este o încercare de înfăptuire a cooperației integrale; păstrează proprietatea individuală, dar desființează salariatul. „Prin achiziția proprietății asociate și universalizate, care ia ca mijloc nu lupta de clasă, ci asocierea inteli-

[2]) Ibid. pag. 272.
[3]) Ibid. pag. 291.
[4]) Ibid. pag. 289.

genţii, a muncii şi a capitalului, care caută să împace interesele antagoniste ale capitalistului şi muncitorului, ale producătorului şi consumatorului, ale creditorului şi debitorului, întrunind aceste interesè în aceeaş persoană, merită calificativul de utopie?" se întreabă Gide et Rist (op. cit. pag. 293).

Prin falanstere ne întoarcem la pământ — „Le retour à la terre"), — pentru desfacerea marilor oraşe, pentru reducerea la minimum a lucrătorilor industriali, a maşinismului a marilor fabrici, pentru hrănirea cu fructe, zarzavaturi, cu dulciurile naturii neindustrializate — un fel de regim vegetarian brut — atât de recomandat astăzi de învăţămintele celor mai savanţi medici şi profesori de higienă.

Munca va fi atrăgătoare ca în Bucolicele lui Virgiliu, ne mai având la bază: mizeria, constrângerea sau interesul; cauze ce constituiau pivotul sistemului său. Munca va deveni o distracţie, o plăcere, un sport, nu o pedeapsă dumnezeiască. — Şi aceasta se va realiza prin înlocuirea industrialismului, — cu agricultura şi mai ales pomicultura şi horticultura.... — în orice caz prin organizarea muncii în serii, prin asigurarea unui minimum de subsistenţă asigurat fiecăruia. — Aflăm în aceste idei şi multă ură împotriva *industrialismului* (nu *capitalismului*, care nu-i tot una) dar, găsim şi germenii legiuirilor moderne de organizare a muncii...

După cum vom aflà în operile lui Fourier şi idei antimilitariste, argumente pentru teza feministă — el care a fost holteiu bătrân; — precum şi principii, unele destul de sănătoase, în materie de educaţie, cum ar fi acelea, din cari s'a inspirat Fröbel în crearea aşa ziselor „Kindergarten".)
Rist. op. cit. pag. 297).

Astăzi, după ce vedem realizările înfăptuite de cooperaţie, grandioasele înfăptuiri, mai ales din apusul Europei — conchidem că cea mai mare parte din opera lui Fourier *utopică* pe atunci, *a devenit* o *realitate;* principiile de organizare a falansterelor astăzi le aflăm pe drumul de înfăptuire, aproape *întocmai*, sub forma cooperativelor de consum, de producţie, de ajutor reciproc, cooperative agricole, înlănţuite în marea mişcare economico-socială, cum le-a prevăzut Fourier.

Englezul *Robert Owen*, al doilea părinte al cooperaţiei, bogat

industriaş, om influent şi cu mari consideraţii în ţara lui, avea deci toate posibilităţile de înfăptuire a ceeace gândea. Născut în 1771, trăeşte 87 ani, contemporan cu Fourier, dar multă vreme streini unul de altul, gândind şi făurind separat aceleaşi idealuri şi planuri de organizare a societăţii omeneşti.

Urmărind creiarea unui mediu nou, Owen a preconizat şi a pus in practică — fonduri avea — înfiinţarea de colonii în America, unde să se trăiască viaţa în comun, fără respectul proprietăţii individuale, spre deosebire de falansterele lui Fourier, şi pentru aceasta a fost socialist, comunist chiar; a fost probabil primul care a arborat acest nume de „socialism", ca un drapel". (Gide ibid. pag. 275). Erà mai presus un patron filantrop. Grija lui de căpetenie erà în a face un cât mai bun mediu pentru muncitori. El le spunea: „Aţi dori să vă bucuraţi voi înşivă de întregul produs al muncii voastre? Ei bine, n'aveţi nimic mai bun de făcut, decât de a schimbà direcţia muncii voastre! In loc să lucraţi pentru cineva, pe care nu-l cunoaşteţi, lucraţi de acum încolo unul pentru altul. — (Gide: ibid. pag. 286).

Nu îndeamnă pe lucrători la exproprierea capitaliştilor şi aceasta-l diferenţiază de colectivism — redându-l cooperatismului — ci-i sfătueşte şi-i ajută să creeze capitaluri noui prin colaborarea şi conlucrarea tuturor.

A început în acest domeniu cu instituţiile patronale. Tot ceeace aflăm astăzi înfăptuit în domeniul muncii şi ceeace constitue idealuri de viitor, le aflăm enunţate — unele realizate de pe atunci — în opera celui de al doilea utopist —Owen: locuinţe pentru muncitori, grădini, parcuri, asistenţă, case de economii, reducerea orelor de lucru, protejarea copiilor, etc. Toate aceste vor contribui le creiarea unui mediu nou. Căci el spunea: „să schimbăm mediul şi vom schimbà omul!" (Gide. ibid. pag. 278).

Educaţia are o importanţă capitală în formarea omului. Cu ajutorul educaţiei putem face oameni cum voim, după cum facem: pălării, pantofi!...

Este un aderent al determinismului social, ceeace îl aşează între socialişti, dar se deosebeşte de aceştia prin păstrarea proprietăţii individuale; de aceea lui Owen ca şi lui Fourier li se spune: „socialişti asociaţionişti".

Owen preconiză desfiinţarea profitului, a „ceeace este mai mult peste preţul de cost“ — care înseamnează o nedreptate, prin definiţie chiar. Produsele trebue să se vândă pe preţul de cost. Dorinţa de profit constitue răul originar. Profitul se obţine prin concurenţă. Concurenţa şi profitul sunt inseperabile: prima este răsboiul, al doilea e prada“. (Gide ibid. pag. 280).

Instrumentul profitului este moneda; să suprimăm moneda, zicea Owen; vom vinde produsele pe bonuri de muncă, a căror valoare să fie în ore de muncă.

Creiază în Londra un asemenea magazin de schimb: produse pe muncă în bonuri. Preţul produselor este echivalentul muncii care le-a creiat; se înlătură intermediarii, punând pe această cale pe producător în legătură directă cu consumatorul; se înlătură profitul, concurenţa, specula...

Această încercare a eşuat, neputându-se suprimà moneda. Dar ideile de organizare au fost reluate cu mai mult avânt şi înfăptuite grandios în primul rând de către mult citaţii Pioneri din Rochdale — 28 la număr, dintre cari 6 erau discipoli ai lui Owen. Iar astăzi principiile de organizare ale „magazinului de schimb“ al lui Owen, stau la baza cooperativelor de consum şi producţiei, cari nu urmăresc profitul în sine, dar cari au de scop procurarea şi desfacerea în comun a produselor direct între consumator şi producător, înlăturându-se intermediarii.

„Asociaţia cooperativă, întrucât tinde la desfiinţarea profitului — prin suprimarea intermediarilor — va rămâne deci rezultatul cel mai considerabil al operei lui Owen şi e deajuns pentru gloria lui“. (Gide ibid. pag. 284).

A lăsat şi discipoli, dintre cari cel mai de seamă este *Wiliam Thompson*, a cărei lucrare principală: „Cercetări asupra principiilor de distribuţie a bogăţiilor celor mai favorabile fericirii oamenilor“ — 1824 — a pregătit calea aşa zisei teorii moderne a „plus-valutei“ şi a „muncii neplătite“.

Ca şi Owen, Thompson — ca remediu al acestui rău social — acela că muncitorul nu primeşte integralitatea produsului muncii sale — n'a preconizat exproprierea bogăţiilor câştigate, ci numai organizarea unei forme de întreprindere în care muncitorul ar putea păstra pentru dânsul tot produsul muncii sale, ceeace-i tocmai programul cooperativelor — zise în participaţiune.

Conchizând constatăm că: „în ideile utopice ale lui Fourier, găsim sământa cooperaţiei; în planurile lui — unele fantastice şi cu totul irealizabile atunci — aflăm organizarea adevăratei cooperaţii; iar în realizările sbuciumate şi nereuşite ale lui Owen găsim justificarea realizării cooperaţiei de astăzi". (N. Ghiulea: Cooperaţia pag.).

Aproape toate ideile lui Fourier şi Owen constituiau acum un secol bizarerii, utopii ilariante, autorii lor utopişti, nebuni, cu deosebire Fourier, iar astăzi — în timpul realizărilor mai tuturor utopiilor — aceste idei au devenit o concepţie, un plan de înfăptuiri economico-sociale, un ideal social de echitate şi moralitate, sub stindardul cooperaţiei.

O ţară şi religia ei

V. Vlad.

Ne îndreptăm iar spre extremul orient. Fiindcă depărtarea atrage, distanţa îţi permite să generalizezi, iar lumea atât de deosebită de a noastră îţi dă posibilitatea să înţelegi viaţa în ce are ea caracteristic, să o înţelegi cu mai mult uşurinţă decât clocotul obişnuit din juru-ţi, clocot cu ecou subteran în fiecare act al tău. Strădaniile pentru înţelegerea vieţii sub cât mai multe aspecte, sunt răsplătite prin înţelegerea mărită pentru orice viaţă în parte. Drumul atât de îndepărtat, îşi mai are un rost: prejudecăţile, şanţuri în calea înţelegerii gândurilor împărtăşite, descresc pe măsură ce îndepărtarea creşte.

In extremul orient e un furnicar de oameni îmbrăcaţi în haine albastre: *China*. Spre această ţară în care locuitorii cu ochi de migdală şi gânduri lipsite de parfum mistic, spre lumea în care se vorbeşte limba lui Confucius, acea în care nu se poate traduce cuvântul „Dumnezeire", spre ţara aceasta în care tradiţia celor morţi e atotstăpânitoare, ne îndreptăm paşii atenţiei ca să urmărim multiplele efecte ale credinţei religioase.

*

Fenomenele religioase nu sunt simple ca o figură geometrică,

nici hotărnicirea granițelor acestor fenomene nu e atât de ușoară ca aflarea suprafeței cercului.

Religia, în țara noastră, se schimbă din ținut în ținut, dela munte la șes și mai ales din cătune în orașe. Numai o explicație istorică și sociologică ne-ar putea da o icoană de înțeles a acestor numeroase variațiuni.

Credința țăranului nostru e alcătuită din elemente de origini diferite. Pe un fond de credințe primitive, s'a altoit religia lui Isus. Aceeași sevă a credinței se găsește prin crengile superstițiilor, cât și florile credinței creștine. Biserica noastră a făcut să prindă rădăcini de viață credința în botez, acesta fiind un drept de a bate la poarta vieții. Dar soarta copilului mort nebotezat, e hotărîtă de superstiții: sufletul micuțului nefericit e condamnat rătăcirii veșnice. Noaptea mișună cerul de asemeni suflete. Biserica a învățat pe țăran să se închine și să cheme, drept sprijin în nevoi, Dumnezeirea și Sfinții din icoanele căscioarelor lor. Dar înrâurirea acestor Puteri, pentru țăran, pare a fi limitată, mai ales noaptea, când se deșteaptă pe scena sufletului său figuri străvechi, primitive: vâreolaci din lună,strgoi din case pustii și fântâni fără apă... Ființele acestea de cărbune, se apropie uneori până la fereastra sătencii pe care o amenință, o vrăjește. Atunci ei îi piere nădejdea în Dumnezeul îndurărilor, biata țărancă e stăpânită de groază. Da, creștinismul țăranilor noștrii e îngemânat, foarte adesea, cu puternice elemente primitive.

*

...Și în China se găsesc credințe vii, din vremuri moarte de demult. S'au păstrat acolo chiar mai multe și mai bătrâne credințe decât la noi. In țara soarelui-răsare, se aduc și azi jertfe stelelor, munților, râurilor, vânturilor. In jurul focului sacru danseză nebunește, aproape goi, trecând cu picioare desculțe prin jăratec și își brăzdează fața cu lama unui cuțit lat. Deosebirile sociale, au trecut și în lumea spiritelor: râurilor mari ale țării, spiritelor din munții cei mai înalți, numai împăratul, Fiul Cerului, le poate aduce rugi și jertfe, prinții aduc ofrandă dealurilor și râurilor mici, — spiritelor pământului, le aduc daruri sfinte țăranii. O mulțime de duhuri rele străbat văzduhul acelei țări, îl străbat cu toate vânturile și cu orice foșnet.

Nenumărate fiinţe, nevăzute, sălăşluesc în adâncurile negre ale pământului, îngrozind ţăranul chinez. Mormintele nu pot fi clădite prea înalte, pentru a nu impiedeca sborul duhurilor. In afară de aceste spirite ale tuturor, căci toţi trebue să ţină seamă de ele cu teamă, oferindu-le ofrande, fiecare chinez... ştie că în apropierea lui stau spiritele înrudite cu el, morţii săi, scumpii săi morţi: strămoşii familiei. Aceşt strămoşi sunt adevăraţi stăpântori ai sufletului chinez. Lor li se aduc jertfe pioase pe altarul familiei. Odinioară, când Marco-Polo cutreeră acele ţări, spiritele familiei continuau să ceară până şi jertfe de sânge. Soţiile trebuiau îngropate de vii, alături de soţi, vite şi pasări mistuite de flăcările de pe altar, sau alături de mobilierul de care aveau trebuinţă morţii aceştia cari trăiau, strămoşii dispăruţi, dar prezenţi, fiinţele acestea fără corp, dar puternice.

Cu timpul strămoşii s'au mulţumit cu mai puţin: azi nu cer paseri şi mobilier ars de flăcările de pe altar, decât simple desemne ale obiectelor de jertfă. Hârtia cu desemnele e mistuită de focul altarului.

Cultul strămoşilor e adevărata religie a Chinei. Fiecare familie, oricât de săracă, are un altar în jurul căruia sunt tablele cu numele morţilor familiei, cu faptele lor mai de seamă şi răsplata primită dela conducători. Cei bogaţi işi alcătuiesc un adevărat templu pentru cultul strămoşilor. Aici se adună toţi membrii familiei în zile mari de bucurie, lacrimile lor aici sunt plânse. Odată în an, în ziua morţilor, se adună fii şi nepoţii, din depărtările cele mai mari, în jurul strămoşilor.

Funcţiunile în China se împart celor cari prin trudă, au trecut din examen greu în altul şi mai istovitor, încat adesea se îmbolnăvesc şi nu rareori mor candidaţii în cutioara de lemn în care sunt închişi pentru a-şi scrie teza. Dar a fi funcţionar e mare demnitate în China. Onoarea aceasta primită de membrii unei familii se răsfrânge asupra strămoşilor, rangul lor e ridicat odată cu al unuia din descendenţi. De aceea orice izbândă e o mândrie pentru cei morţi, descendenţii însă nu se pot împărtăşi din fala numelui câştigat de părinţii lor.

Ritualul, în faţa altarului strămoşilor, e îndeplinit nu de preot, adică de un om strein, ci de un membru al familiei, anume de cel mai bătrân bărbat al ei.

Ce strânsă legătură între cei vii și cei morți în China! Dar ciudat: cei vii nu știu nimic despre viața de dincolo de moarte a strămoșilor lor.

Gândirea lor practic-rațională s'a oprit la afirmarea vieții vecinice. Ei n'au încercat să arunce punțile imaginației lor spre lumea celor morți. Nici raiul, nici iadul nu apare în credința celor din țara soarelui-răsare. Aceasta e trăsătura caracteristică a religiei lor: credință lipsită de parfum mistic. Misticul, la ei, pare a se fi anemiat în cursul timpului. Mai mult se păstrează în primitivele credințe despre spiritele cerului, munților, râurilor,... credințe cari au născut, probabil, cultul strămoșilor. Acesta din urmă a devenit stânca pe care s'a înălțat bătrâna civilizație chineză. Acest temeiu fiind lipsit de misticism, s'a spus că țara smeilor e lipsită de religie în sensul obișnuit al cuvântului. Nici din învățăturile lui Confucius, nici din acele ale lui Lao-Tse nu se înalță spre lumea misterelor fumul de tămâie mai mult decât de pe altarele strămoșilor. „Religiile" lui Confucius și Lao-Tse sunt mai mult niște sisteme de morală; expresii ale sufletului chinez, suflet robit trecutului și vieții în formele ei zilnice, suflet care știe să-și alunge procupările metafizice.

...Intr'o zi, cei cari îl urmau se rugară: „Invățătorule, să ne vorbești despre viața de dincolo". — „Nu cunoaștem viața de aici îndeajuns, cum am putea ști ceva despre ce e dincolo de moarte".— Intrebări de acestea sunt ca apele fără fund, *e prea scurtă viața pentru ca să încerci să măsori adâncul mărilor,* — cam așa ceva a răspuns rătăcitorul Confucius.

Sadhu Sundar Singh

C. Albu

Preocupările Europei, după războiul mondial, încearcă domenii rămase necunoscute până acum. Civilizația europeană a făcut din Peninsula Eurasiatică un nou umbilicum terrarum, introducând în restul continentelor spiritul acaparator care aproape a distrus băștinașii celor două Americi, a animalizat pe locuitorii aprinselor pustii africane, și a exploatat în tot decursul evului mediu — cum face de altfel și azi — popoarele Asiei

şi Australiei, reducându-le la rolul simplu de-a produce materii prime pe cari apoi Ţara Fabrică, din Marea Nordului, le industrializează, realizând astfel beneficii scandaloase. Imperialismul britanic, de dată nu prea veche, îşi trăeşte azi apogeul. Londra e Roma din timpul lui August. Toate drumurile fie economice, financiare şi mai ales politice, toate duc spre gurile Tamisei. Cele câteva milioane de şomeuri sunt proletarii cari cer, în altă limbă: *„Panem et circenses"*.

Dar semnele declinului sunt aproape. Ele au două aspecte: unele sunt inerente şi fatale, celelalte sunt plăsmuite de mână omenească. Intr'adevăr India ridică fruntea. Dealungul miilor de ani această ţară a trăit cuminte, în cea mai deplină armonie cu natura, cu Dumnezeu. Când contactul cu civilizaţia de pe povârnisul apusean al munţilor Himalaia era de neînlăturat, India încearcă o decepţie. Europa nu aduce *„Pacea"* — problema eternă după care aleargă sufletele omeneşti, ci ea face cnuoştinţă cu soldaţii lui Alexandru Macedon, apoi cu cei ai Imperiului roman, iar astăzi cu spiritul mercantil al Englezilor. Acum India începe să reacţioneze. Pe de o parte năvalnicul *Gandhi* încearcă o *„naţionalizare"* a Budismului, iar *Tagore*, mai moderat, predică credinţa în posibilitatea unei *armonii* între spiritul occidental şi cel oriental. Această reacţiune e şi naturală şi logică. In jurul ei se creiază atmosfere externe favorabile. Rusia sovietică şi-a luat ca obiectiv principal India, deci tot spre Sud, cu singura deosebire că Romanovii erau fascinaţi de ţărmurile însorite ale Bosforului, pe câtă vreme Bucharin—Stalin—Litvinov sunt atraşi spre India, socotind-o cea mai principală trambulină a comunismului. In spatele Sovietelor stă Germania. Această ţară, care a avut marele nenoroc de a intra prea târziu în concertul marilor popoare, datorită feudalismului ignorant, nu a pierdut războiul, ci pacea. Vecinii lor din Nord i-au umilit intr'un mod fără precedent în istorie. Războiul mondial, care a fost un război economic între Anglia şi Germania, s'a terminat deocamdată cu înfrângerea celei din urmă. Dar Germanii sunt un popor care nu uită. Ura ce-o au faţă de „gentlemenii" insulari, favorizaţi de soartă, mocneşte încet. „Gott straff England". E cuvântul de ordine al junkerilor, cuvânt care încearcă, lent dar sigur, să se canalizeze spre India.

Veacul al XXI-lea va fi epoca catastrofelor neîntâlnite până acum în istoria omenirei. Conflictul nu va fi între vecini, între popoare cu aceleaşi obiceiuri şi aspiraţiuni ci *între rase*. Ori cât de monstruos va părea acest masacru, el va avea o latură morală, acea a liberării raselor de sub carapacea strâmtă şi egoistă a naţionalismului destructiv al rasei albe.

Cu toate acestea lucrurile puteau să nu fie împinse atât de departe. Probabil că există posibilităţi cari întrebuinţate ar fi dat un curs mai favorabil desvoltării omenirei. Şi când afirmăm acest lucru, ne gândim la religie, la creştinism. *„Iubeşte pe de-aproapele tău ca pe tine însu-ţi"* e piatra pe care e zidită toată învăţătura Nazarineanului. Dar cum au aplicat Europenii acest principiu?... Cum l-au aplicat între ei şi cum l-au aplicat faţă de alte rase?... Şi totuşi singura scăpare a omenirei va fi *religia şi îndeosebi acest principiu*, unicul piedestal pe care sufletul universal se poate răzima cu încredere.

Facem toate aceste reflexiuni având sub ochi o carte care apare numai la intervale rari căci puţini sunt oamenii cari o pot prilejui. E un buchet de conferinţe religioase, ţinute în Elveţia de către filosoful indian *Sadhu Sundar Singh*, convertit acum 24 ani la creştinism. Conferinţele, 15 la număr, sunt lucruri nebănuite în noutatea lor de creştinii din Europa. Sadhu e un creştin venit din pământul creştinismului. Credinţa lui nu e altoită ci formează un întreg armonic cu natura lui spirituală. Fascinat de noua doctrină pe care o cunoaşte profund, el cutreeră pământul, vestind peste tot cuvântul lui Isus. Centrul misiunilor lui îl formează Tibetul, cea mai reacţionară ţară din continentul asiatic. Nici închisorile, nici schingiuirile la cari a fost supus, nu l-au înfricoşat. Sadhu propovădueşte şi botează, deschis şi curajos. Puţini din misionarii creştini, se pot asemăna cu el". Sunt în India — spune el în conferinţa dela Geneva, ţinută în ziua de 10 Martie 1922 — ucenici secreţi ai lui Cristos, dar când îi întreabă cineva pentruce nu se declară pe faţă, în toate cazurile pentru Invăţător, ei răspund: „Mântuitorul nostru ne-a chemat să fim pescuitori. Şi când un pescar vrea să prindă peşte el nu face sgomot, ci se aşează uşor, liniştit până când plasa sa e plină căci dacă ar face sgomot, peştii ar fugi. Noi lucrăm în linişte şi când plasa va fi plină, toată lumea va putea vedea rezultatul lucrului nostru".

Acest fel de a vedea al misionarului modern diferă fundamental de acela al anahoreţilor ebionişti cari cutreerau ţărmurile Mediteranei in primele veacuri ale creştinismului. Sadhu a reînviat în India timpurile bogate în minuni ale creştinismului din vremea apostolilor şi mucenicilor. Şi noua doctrină prinde în India după cum Budismul, importat de filosofii germani, se răspândeşte tot mai mult în Europa, formând subiectul unor vaste discuţii nu numai în revistele de specialitate ci chiar în rubrica cotidianelor politice. Se pare deci că dela raţionalismul lui Kant omenirea încearcă să descrie o cale care va duce la spiritualism. Sunt semne că transfuziunea celor două doctrine — cari de altfel aproape se suprapun — sunt mai în măsură să asigure pacea decât tratatele pecetluite cari în împrejurări nebănuite se definesc prin cuvintele lui Bettmann Holweg: — simple petece de hârtie.

Glasul lui Sadhu repune creştinismul în lumina lui adevărată. „Iubeşte pe deaproapele tău ca pe tine însu-ţi". Dar prin aceasta el cere — indirect — eliberarea patriei sale care nu poate fi robită de popoare pretinse creştine. Iată de ce „profetul" e socotit de către preoţii creştini ca un bun misionar, iar compatroţii lui îl privesc ca pe un coborîtor al lui Indra, sorţit să-i elibereze de dominaţiunea europeană.

Scrisori din Noua Zelandă

Wellington, April 1929.

Amice,

Acum îţi scriu din capitala insulei noastre. Dacă vei lua o hartă a Nouei Zelande, vei observa, că a trebuit să parcurg un drum, care duce tocmai dealungul insulei delà Nord la Sud. Un fenomen social curios m'a făcut să-mi părăsesc vila liniştită din Auckland spre a fi martor ocular al lui. Şi să nu crezi că insula aceasta, care este cam tot atât de mare cât Anglia, nu trăeşte o viaţă foarte intensă. Există şi la noi, ca şi în orice altă ţară civilizată: Universităţi, academii şi parlament: există lupte politice, pasiuni şi patimi inerente unei civilizaţii înaintate.

Inainte de a lua vaporul care duce dealungul pe lângă coasta de răsărit a insulei, am făcut câteva zeci de chilometri cu automobilul. Trebue să ştii, că natura în insula noastră, deşi are o vegetaţie veşnic înverzită, nu abundă, decât pe alocuri, în culori prea variate. Rar se pot vedea pe aici crânguri împodobite cu flori atât de variate în culori cum sunt în crângurile voastre. Florile au nevoie de milioane de insecte ca să le poarte polenul în petite şi insectele ar atrage mii

de paseri, ca să le împiedece dela o prolificitate prea mare. La noi sunt puţine flori, puţine insecte şi puţine paseri. Este în existenţa animalelor şi a plantelor o interdependenţă strictă. Această interdependenţă se răsfrânge şi asupra societăţii omeneşti. In orice ţară trebue să existe o anumită cantitate de vegetale şi animale; iar caracterul specific al unei societăţi omeneşti e în funcţie probabil de *calitatea* acestei flore şi faune animale.

La voi sunt crânguri cu flori în o mie de culori şi desenuri. In luna Mai nori întregi de praf auriu se ridică din ele şi zboară la întâmplare în voia vântului. Ploaie şi ninsoare de aur (ţăranii superstiţioşi cred că-i ploaie de pucioasă) se întinde pe crânguri şi nori de seminţe de praf auriu se coboară în râu. Râul e galben de aurul dragostei florilor şi poporul crede că-i o solie a belşugului venită de pe alte tărâmuri. Şi câtă risipă nu fac aceste flori în epoca lor de extaz. Natura a căutat să reglementeze această risipă şi într'adevăr observăm la florile mai alese o serie de momeli pentru ca să prindă insectele purtătoare de seminţe: au inventat parfumuri, supape cu presiune de aer şi lichid, au inventat aparate ingenioase de curse. Astfel mii de flori oferă nectar pentru mii de insecte şi mii de insecte ajung hrana a o mie de paseri.

Pe vapor m'am întreţinut cu un scafandru-pescuitor de perle. Mi-a vorbit câteva ore despre tainele oceanului. Dacă tai o bucăţică de mal — spunea el — şi observi câteva firişoare de praf din acest mal, la microscop, vei observa că aceste firişoare fine de praf sunt compuse din mii şi mii de vietăţi ale oceanului. Şi dacă te-ai scufunda în ocean ca un scafandru, ai vedea în lumina razelor de soare o ploaie fină de praf, care curge veşnic spre fund. Sunt miriade de corali microscopici, de infuzorii, cari se înmulţesc cu o rapiditate uimitoare prin diviziune, fără să cunoască moartea. Aceste animale ar fi în stare să umple în câteva ore toate oceanele şi să mănânce întreg pământul, dacă n'ar fi mâncate şi ele de nenumăraţi duşmani. In lumea vegetală şi animală e o prolificitate mult mai mare decât la oameni, „fiindcă la cei dintâi nu există o restricţie adusă căsătoriei prin prudenţă".[1])

Prolificitatea uriaşă a vegetalelor şi a animalelor este reglementată de lupta pentru existenţă ce există între indivizii de aceeaşi speţă sau din speţe diferite.

—„Este doctrina lui Malthus aplicată cu o intensitate mult mai mare la întreg regnul animal şi la întreg regnul vegetal".[2])

Intr'adevăr se constată la oameni o prolificitate atât de mare, încât cu toată *lupta pentru existenţă*, a lui Darwin şi cu toată *prudenţa* recomandată săracilor de către Malthus, populaţia lumii se dublează la intervale de timp relativ scurte. Astfel nu trebue să mai treacă multă vreme şi omenirea va ajunge inevitabilul desnodământ: suprapopularea globului întreg şi ca urmare a acestei suprapopulări o mulţime imensă de anomalii.

Pentru a te convinge amice, de exactitatea premiselor Malthusianiştilor pesimişti, îţi voi da aci câteva cifre[1]) cari îţi vor dovedi că, într'adevăr omenirea neavând alte zăgazuri în înmulţirea ei, decât cele cunoscute până azi, merge cu paşi repezi spre fatalul desnodământ.

	populaţia în 1831	populaţia în 1871	Timpul necesar pentru dublare.
Statele-Unite	12.886.000	30.925.000	—
Anglia	13.896.000	22.712.000	63
Rusia Europ.	48.381.000	78.308.000	76
Imp. German	27.270.000	41.058.000	83
Austria	35.087.000	36.155.000	135
Franţa	32.569.000	35.970.000	263

[1]) *Darwin:* L'origine des espèces (pag. 69).
[2]) *Darwin:* ibid.
[1]) după G. Le Bon.

La început oamenii duceau o viață nomadă și trăiau din vânătoare. In acest scop trebuiau să fie extrem de împrăștiați, ca să le ajungă vânatul. Un vânător ocupa, pentru vânatul lui un teritor, care ar fi fost suficient pentru traiul a o mie de oameni agricultori. Indată ce oamenii s'au înmulțit, au trebuit să se lase (aceasta i-a costat de sigur multă vărsare de sânge), de viața nomadă, de vânătoare și să devină sedimentari și deci agricultori. Viața de păstori, care a fost puntea de trecere, o considerăm tot viață nomadă. Abia după ce a fost cunoscută agricultura au început să se înfiripeze cătune, sate, orașe, civilizații și abia acum începe să se pună problema populației.

Societatea omenească e periclitată deci, după Malthus, să ajungă în curând la o suprapopulare catastrofală. Pericolul stă mai ales în faptul, că mijloacele de existență nu se înmulțesc în aceleași proporții. Populația se înmulțește în serie geometrică (2, 4, 8, 16...), iar mijloacele de subsistență numai în serie aritmetică (1, 2, 3, 4...). Corectivul care i s'ar putea aduce îndată lui Malthus și care a fost descoperit de Darwin, e, că lumea vegetală și animală, din care se compun mijloacele de subsistență ale oamenilor, se înmulțesc și ele cel puțin tot în serie geometrică.

Dacă totuși se ajunge odată la o limită a înmulțirei acestor mijloace de subsistență (vegetale și animale) e că teritorul pe care cresc ele este mărginit la suprafața globului terestru. Există deci totuși o interdependență a înmulțirii populației și a cantității produselor vegetale și animale ale globului, există deci o limită a înmulțirii oamenilor, undeva într'un viitor mai mult sau mai puțin îndepărtat. Unii savanți au voit să fixeze data acestei limite, căutând să stabilească legile maxime de exploatare ale solului și apelor de pe glob și legile fixe ale înmulțirii popoarelor după țări și rase. Or, datele la cari au ajuns acești cercetători nu pot fi deocamdată decât rezultate ale unei imaginații luxuriante.

Nimeni nu poate ști până unde poate merge exploatarea cea mai rațională, datorită celor mai ingenioase metode științifice, a tuturor teritoriilor de pe glob. Nimeni nu poate nega anticipativ, că nu se vor putea face — grație technicei moderne, adevărate grădini, din teritorii, cari azi sunt neglijate complet: Sahara, Siberia, America de Sud și Africa întreagă.

Atunci densitatea locuitorilor de pe glob va puteta fi mult mai mare decât azi (circa 13 locuitori pe un km²). S'ar putea ajunge la densitatea la care a ajuns Belgia (245 locuitori pe km²) sau una din provinciile ei: Brabantul (464 loc. pe un km²).

Astfel Islanda[1]) (cu 0.9 locuitori pe un km²), Sahara (cu 0.27), Africa equatorială (cu 1.8), Arabia (cu 1 loc.), Egiptul (cu 14), Noua Zelandă (cu 4.9), Uniunea Sovietelor (cu 6.4), China (cu 39), India (cu 67), Brazilia (cu 3.6) și Venezuela (cu 2.6 locuitori pe un km²)... vor putea suporta o populație *în general* de 100 ori mai densă, decât cea actuală, deci pe globul întreg ar putea trăi în loc de 1.8 miliarde oameni: 180 miliarde. Aceasta numai în cazul că densitatea populației Belgiei o socotim ultima limită. Dar când aceasta s'ar putea dubla, am putea avea 360 miliarde oameni pe glob.

...Iar în ce privește mijloacele de subsistență ar urma să crească și ele, pe lângă o cultivare rațională, tot în serie geometrică. Gândește-te numai la prolificitatea uriașă a peștilor sau a scrumbiilor în special. Ei bine! Pe lângă o înmulțire și o creștere rațională a lor în toate oceanele de pe glob, s'ar putea ajunge să alimenteze numai ele o populație de 100 miliarde locuitori. Și să nu crezi, că omul flămând al unei societăți viitoare suprapopulate, nu va ști să scoată ali-

[1]) după *Universal-Atlas* al Prof. Hickmann. Viena 1924.

mente din pământ, din aer, din razele soarelui și apă din stânca. Dar atunci alimentele vor trebui repartizate în mod mai echitabil.

Dacă azi unui țăran sau proletar îi revine la zi un simplu codru de pâine, în schimb o mulțime de alți oameni, deținători ai bogățiilor pământului, consumă personal costul a unui sau zece vagoane de grâu pe zi.

Dacă totuși există ceva anomalie în pronosticurile funeste ale lui Malthus, este faptul, că la oameni prolificitatea cea mai mare o au săracii lipsiți de mijloace și bolnavii. Spunea odată Montesquieu, că — „săracii se înmulțesc fiindcă ei nu au sarcinile societății, ci ei înșiși sunt sarcinile societății".[1] Malthus a recomandat săracilor mai multă *prevedere*. Urmașii lui Malthus însă, au exagerat doctrina maestrului, și au propagat introducerea unui regim sever pentru săraci, asemănător regimului Spartei: au recomandat avortul (lucru pe care Malthus în calitate de preot îl considera imoral), au recomandat săracilor abținerea dela căsătorie, uciderea celor bolnavi, nimicirea spitalelor și azilelor, cari nu sunt altceva decât rezultatul celei mai ipocrite morale ale unei societăți decadente.

Nu știm în ce măsură au dreptate acești urmași ai lui Malthus. Faptul însă că săracii au o prolificitate mai mare cu toată cantitatea restrânsă a mijloacelor de existență, denotă o rezistență mai mare. De altcum foarte mulți oameni de știință au prorocit degenerarea claselor avute, în cazul când aceste clase nu vor fi alimentate încontinuu de elemente viguroase și rezistente venite de jos, prin așa numitul fenomen al „capilarității sociale". Voronoff constată,[2] că cea mai mare parte a centenarilor sunt oameni săraci. Singurul caz al milionarului „Sir Moses Montefiore, care a ajuns la etatea de 101 ani..." îl consideră caz excepțional.

Irlandezul sărac, în cea mai mare mizerie se înmulțește mai mult decât Scoțianul bogat. Aci se impune problema calității indivizilor, aceea a *elitei*.

Au fost antropologi, cari au studiat această elită în funcție de rasă. Cu cât e mai puțin amestecată rasa arică, a dolicocefalilor blonzi, cu atât această rasă dă oameni mai superiori. Tot în funcție de acest amestec caută să explice și prolificitatea oamenilor: —„fecunditatea e proporțională cu puritatea rasei... Rusia are o populație amestecată și cea mai mare natalitate a Europei..."[3]) Omul rasei pure a arienilor, dolicocefalul blond e descris de acești antropologi ca prevăzător, conștient, cu spirit de analiză și de sinteză și mai ales are „forța caracterului". Dolicocefalii *(Homo Europeus* — anglosaxonii dela nord din Anglia și Germania — înalt, culoare deschisă, blond, ochi albaștri), sunt răi, caracter activ, agresivi, întreprinzători, reformiști, revoluționari, protestanți și bogați... brachicefalii *(Homo alpinnus* — latinii dela Sud, în Franța, țările romanice — talie mică, brunet, craniu rotund) buni, caracter pasiv, neutrii, neîntreprinzători, tradiționaliști, catolici și săraci...

Clasa de sus a bogaților și a puternicilor zilei este împănată de dolicoizi, iar clasele de jos, de brachicefali. — „S'a spus cu drept cuvânt, că într'o țară populată de o mie Saxoni și o mie de Celți, după câteva generații 5/6 din populație vor fi Celți, însă restul de 1/6 de Saxoni vor poseda 5/6 din bogăția, puterea și inteligența țării".[4])

Elementele dolicocefale din clasele de jos, prin natura lucrurilor vor trebui să ajungă mai curând sau mai târziu să se manifeste, să urce treptele sociale. Așa se explică veșnica penetrare a „capilarității

1) *Gustave Le Bon:* L'homme et les societés (pag. 105).

2) Voronoff: *„Vivre"*. Paris-Grasset 1920.

3) Vacher de Lapouge: Race et milieu social. Paris 1909.

4) G. Le Bon: ibid.

sociale", trecerea indivizilor dintr'o clasă în alta, de pe o treaptă pe alta a ierarchiilor sociale, dela o profesiune la alta, dela sate la oraş şi tot astfel se explică fenomenul emigraţiei populaţiei dintr'o ţară într'alta şi mai ales din bătrânul continent al Europei, spre Canaanul făgăduinţelor de basm, spre America. Mulţi oameni de ştiinţă şi de Stat văd un adevărat pericol în emigrare — „Dacă Germania dă anual un excedent de 560.000 copii (în 1881) şi dacă un tânăr adult se evaluiază după anumite calcule la 4000 franci, atunci Germania cheltuieşte 1 miliard 240 milioane fr. pentru creşterea acestui excedent de copii, cari vor emigra apoi în America. Este un tribut oribil acesta, pe care îl plăteşte Germania Americei: 1/5 din bugetul anual al Franţei.[1])

Ceeace îngrijorează şi mai mult pe cugetători, e faptul că emigranţii tuturor statelor se recrutează din elementele cele mai alese, din rândurile oamenilor întreprinzători, a oamenilor cu iniţiativă, cari acţionează în funcţie de cel mai mare curaj, şi cari riscă cele mai îndrăzneţe şi mai hazardate încercări. Aci stă secretul a ceeace Dumont numea „capilaritate socială" şi aci stă valoarea biologică a indivizilor.

Statistica lui Gould şi Baxter arată că aproape toţi francezii din Canada sunt de talie înaltă (1.73 m. deci cu 8 cm. mai mari decât talia francezului băştinaş). — „Proporţia ochilor albaştri şi a părului blond la francezii din Canada — este infinit superioară celei a francezilor din Franţa.[2])

Se ştie că întreaga ştiinţă a raselor, a antropologiei a populaţiei, precum şi pronosticurile pesimiste ale lui Malthus, sunt eminamente burgheze. Fiecare din ele recunosc importanţa primordială a altoirii şi alimentării permanente a claselor de sus cu elementele viguroase şi dovedite rezistente prin însăşi selecţia socială a „capilarităţii", venite neîncetat din păturile de jos. Aceste elemente ajunse odată sus, încetează de a se mai reproduce în proporţii aşa de mari. Devin *prevăzătoare*, aplică „self-restraint"-ul şi se transformă din *genotip* (elemente bune pentru reproducere) în *fenotip* (elemente rele pentru reproducere însă apte pentru creaţie).

Intr'adevăr îndată ce capitalul biologic al unei populaţii se mbunătăţeşte, fie prin alimentarea ei cu elemente bune venite de jos, fie prin o selecţie raţională datorită eugeniei; se observă o restrângere imediată, fatală şi totuşi conştientă sau voită a natalităţii... Acest fenomen se petrece sub ochii mei aici în capitala insulei noastre, în Wellington, şi pe care ţi-l voi descrie şi ţie.

Iţi aduci aminte de povestea Lysistratei din Comedia lui Aristofan scrisă în favoarea păcii? Atena avusese îndelungate războaie cu vecinii. Bărbaţii cei mai viguroşi ai cetăţii erau mereu chemaţi sub steag şi mai mulţi ani dearândul soţiile lor au trebuit să se mulţumească cu plăceri scurte în intervale de mici concedii şi armistiţii. Aceste mici vizite ale soţilor erau de natură a le aduce nesecate bucurii, însă plecarea lor le lăsa în suflet amarnice păreri de rău şi desiluzii.

Atunci însăşi soţia unui mare comandant, Lysistrata, a pus la cale o conspiraţie, o dulce conspiraţie. Toate femeile din Atena, în frunte cu Lysistrata, cari nu mai puteau trăi în această veşnică aşteptare, au jurat de a nu se mai da bărbaţilor lor, decât după ce vor încheia pace definitvă cu Lacedemonienii. O delegaţie de câteva femei frumoase ale Atenei conduse de Lysistrata, se prezintă în tabăra soţilor lor îmbătaţi de veşnica glorie militară, spre a le aduce la cunoştinţă hotărîrea lor.Şi pentru ca această hotărîre să aibă un şi mai mare

[1]) G. L. Bon: ibid.

[2]) Vacher de Lapouge: ibid (pag. 107).

efect, şi ca tentaţia să fie şi mai mare, Lysistrata care se află în faţa comandantului, soţul ei, îşi dă la o parte vălul străveziu de pe corp şi astfel îşi formulează dezideratul în goliciunea divină a nudului său. Lysistrata a ştiut atunci, în clipa supremă, să reziste la toate momelile şi tentaţiile mai mult sau mai puţin discrete ale soţului său şi a ştiut să reziste mai ales argumentelor de „înaltă raţiune de stat", sau de „libertatea Atenei", până în clipa în care s'a încheiat spre bucuria bărbaţilor şi a femeilor ateniene, pacea definitivă.

...Aşa ceva se petrece şi în capitala noastră.

In una din străzile principale ale oraşului, un şir lung de femei aranjate în falangă, manifestează. In rânduri de câte patru au luat direcţia reşedinţei guvernatorului englez. In fruntea lor tot un fel de Lysistrată înaltă şi sveltă, a cărei forme divine un pictor le-ar desena în câteva linii frânte şi ondulaţii de liră, un poet simbolist le-ar compara cu o cheie de sol, şi a cărei siluetă diafană un compozitor n'ar pregeta s'o pună pe note, scoţând cea mai dulce melodie. Eu nu cred, că această nouă Lysistrată, dacă ar şti să debiteze argumentul predecesoarei sale, supremul argument: nudul, n'ar putea să obţină dela irezistibilul guvernator realizarea oricărei reforme.

Exuberanţa acestor femei cari manifestează, este atât de mare, încât convoiul lor trebue să treacă printre două cordoane de bărbaţi — poliţişti, ca să înlăture încăerările dintre femeile manifestante şi cele de pe trotuar, cari nu voesc să ia parte la manifestaţie.

Lysistrata a ţinut, probabil, multe discursuri adresându-se: „Femei Ateniene!" Femeile cari agită în faţa ochilor mei mai uzează şi de alt mijloc mult mai eficace, pe care li-l pune la îndemână tiparul: acela al afişelor. Voi căuta să-ţi redau aci câteva din dezideratele lor:

....„Femei din Wellington! A sosit ora în care să luptaţi pentru fericirea voastră... Fiţi egoiste spre a impune bărbaţilor voştrii mai multă atenţie. Trebile publice se înmulţesc, datoriile soţilor voştrii asemenea. Parlamentul, votul obştesc şi cluburile ni-i răpescu tot timpul din cămin... Ce rămâne din căsătoriile noastre? Rolul nostru e redus la aceea a eternelor crescătoare de plozi şi lor le revine partea frumoasă a vieţii ascunsă după eternul pretext al *trebilor publice*. Nu mai vrem să fim mame, nu mai vrem să rămânem acasă. Cerem drepturi de vot şi dreptul de a ne spune şi noi cuvântul în conducerea ţării şi în toate trebile publice... Cerem să se înlăture odată pentru totdeauna eternul zăgaz care ne pune pe noi în inferioritate: să se înlăture legenda hymenului intact în căsătorie[1], şi atunci abia, vom începe a deveni egale cu bărbaţii, atunci abia vom putea lupta pentru drepturile noastre... Femei din Wellington! Incetaţi de a mai dori să vă vedeţi şoldurile voastre binecuvântate de deformarea oribilă a fecundităţii... Fiţi egoiste şi veţi fi fericite. Gustaţi plăcerea cărnei în toate gamele ei, savuraţi până la beţie cupa plăcerilor celor două simpatii ale epidermei...

...Astfel veţi putea readuce pe bărbaţii voştrii în cămin şi veţi putea restabili echilibrul"...

Am căutat amice, să aflu explicaţia acestui fenomen social. După umila mea părere originea răului stă în numărul prea mare faţă de bărba[illegible] al femeilor în Noua Zelandă. Astfel multe femei trebue să ducă viaţă de celibatare şi bărbaţilor le revine aproape la fiecare câte două femei. De altcum, numărul femeilor în mod normal trebue să fie ceva mai mare, decât al bărbaţilor. Aproape în fiecare ţară, în care mişcarea populaţiei se face în mod normal, trebue să fie cam

[1]) In ultimul moment aflu prin radio, că o asemenea manifestaţie feministă s'a petrecut în zilele trecute la Viena. Femeile au cerut între altele, înlăturarea articolului din Constituţia austriacă, în care se prevede o inegală proteguire a bărbatului în toate privinţele. Cuvântul lor de ordine era însă următorul: **„In lături cu formula învechită a onoarei!..."**

1100 femei la 1000 bărbaţi. Cauza şi raţiunea acestui excedent ţi-l voi explica odată când îţi voi scrie despre prostituţie. Deocamdată ţin să-ţi comunic un fapt îngrijorător pentru ţara voastră pe care îl văd tocmai în atlasul profesorului Hickmann dela Viena (din 1924):

Toate ţările din Europa au un Excedent de femei (cum este şi natural):

LA 1000 DE BĂRBAŢI:

Rusia are	1229 femei	Norvegia,	1068 femei
Germania,	1100 „	Danemarca,	1053 „
Franţa,	1095 „	Italia,	1050 „
Anglia,	1093 „	Jugoslavia,	1042 „
Austria,	1089 „	Svedia,	1030 „
Elveţia,	1070 „	Belgia,	1033 „
Cehoslovacia,	1075 „		

şi România, cu tot numărul mare al bărbaţilor pe cari i-a pierdut în războiu, are numai 985 femei la 1000 de bărbaţi! Eu cred că faptul acesta trebue să îngrijoreze pe oamenii voştrii de stat, pe educatori, pe soţi şi pe părinţi. Se poate întâmpla să ajungeţi la un moment dat să aveţi câte doi bărbaţi la o femeie. De altcum şi excedentul de până acum al bărbaţilor, precum şi numărul prea mic al femeilor, îmi explică prea bine imoralitatea mare care s'a abătut ca o epidemie peste ţara voastră. E firesc lucru, ca într'o asemenea situaţie favorabilă lor, femeile să aibă toate câte doi bărbaţi, să practice în stil mare flirtul şi cochetăria, să realizeze cu atâta uşurinţă adulterul... să se înmulţească divorţurile tocmai sub egida nesatisfacerii galanteriilor costisitoare din partea soţilor. Aşa se explică toată reţeaua de fraude şi întreg şirul neîntrerupt al imoralităţilor publice şi private, săvârşite de bărbaţii, cari se nizuesc să acopere pretenţiile soţiilor şi să le satisfacă capriciile lor... Aveţi femei prea puţine! N'aveţi decât să reeditaţi povestea „*Sabinelor furate*" (Sabinae raptae). Când Romanii au simţit aceeaşi lipsă de femei, au organizat festivităţi, au invitat pe vecini cu soţiile lor şi în toiul reprezentaţiei de pe scenă, la un semn al şefului, bărbaţii Romei se aruncă vijelioşi şi le fură Sabnilor soţiile şi fiicele lor viguroase...

...In curând tot despre problema populaţiei.

Oscar.

NOTE ŞI INFORMAŢIUNI

ANCHETELE NOASTRE

Primim la redacţie scrisori cari încearcă, în felurite chipuri, să dea soluţii întrebării: „*Cari sunt mijloacele prin cari am putea ridica poporul român, sub toate raporturile, la nivelul celor din Apus?*". Problema fiind însă mult mai complexă şi de o mult mai mare importanţă pentru ca ea să poată fi soluţionată prin mijloacele prea simple indicate de câţiva cititori în scrisorile ce ne-au trimis, vom reveni asupra ei în unul din numerele noastre viitoare. Reproducem totuşi — fără comentar şi mai mult pentru a arăta până unde pot merge exagerările tezei feministe — câteva fragmente din scrisoarea d-şoarei Eleonora Negru. După ce invoacă teoria matriarhatului, susţinută de un mare număr de sociologi, cititoarea noastră scrie: ...„Intreaga istorie de până acum a omenirei e aceea a bărbatului. Monopolizator a tot ceeace înseamnă conducere într'o societate organizată, el a ajuns de un egoism feroce, socotindu-ne pe noi femeile nu ca pe o fiinţă egală cu el ci, ca pe un obiect intrat în patrimoniul lui

de jure. Civilizația lui se reazămă pe forță care alungă umanitarismul. Răsboaele antice și acele ale cavalerilor medievali spadasini sunt pagini ale istoriei omului scrise numai de bărbat, de cari femeia nu poate fi făcută răspunzătoare. E adevărat că el a creiat, de bine de rău, în Europa, o civilizație care însă e unilaterală privind numai persoana lui și neglijând femeia.

...Zorii unei lumi noi apar odată cu secolul al XIX-lea. Ideia de egalitate a revoluției franceze anunță o eră nouă și pentru femee. Doctrina feministă se impune tot mai serioasă, promovată fiind de Gina Lombroso, Heymans, Maria Buțureanu, Jean Finot etc. Drumul aspirațiunilor noastre e din ce în ce mai neted, în ciuda tuturor prejudecăților și în ciuda bărbatului tiran, care nu se poate dumeri încă de premenirile sociale ce se anunță.

Actualii guvernanți au făcut la noi un pas înainte în acordarea dreptului de vot femeilor în consiliile comunale urbane. *Femeia trebue să fie larg admisă în viața publică.* Ea e singură în măsură să asigure pacea pe care bărbatul cu instinctele lui răsboinice, o compromite mereu; singura în măsură să dozeze societatea cu mai multă milă și iubire a deaproapelui. Pentru regenerarea moravurilor noastre, cari apoi vor contribui simțitor la ridicarea poporului, e nevoe de contribuția femeii. Sentimentul nostru altrocentrist armonizat cu experiența câștigată de bărbat vor fi, cred, puternice mijloace pentru a ajunge această țintă și astfel în perspectiva acestor premeniri cei cari vin în urma noastră vor putea trăi o epocă de progres și pace cu adevărat democrată, bucurându-se de toate avantagiile ei." *Eleonora Negru.*

Reproducem și din scrisoarea semnată *I. C. Crăciun* pasagiul ce urmează:

„...Stadiul intelectual și civilizatoriu la care au ajuns țările din Occident e oare un punct câștigat pentru binele omenirii? Sau, sunt acolo — în Franța și Germania de-o pildă — situații regretate și endemice, intangibile pentru noi. Dacă lucrurile ar sta așa, ar fi un regres și o sforțare inutilă de a căuta să ne ridicăm sub toate raporturile la nivelul celor din Apus. In drumul nostru spre progres vom alege deci numai ceeace este compatibil cu firea noastră și ceeace ar fi într'adevăr și pentru noi un real și incontestabil progres.

...Indrăsnesc să cred că mijloacele miraculoase pentru a soluționa problema, trebue să fie de ordin pur economic. Țăranul nostru e destul de sănătos și cuminte. A fost însă crud spoliat de profitorii politici. Trebue să i se întindă o mână sinceră de către guvernanți cu bun simț..."

Cronică internă

Reforma administrativă. Așteptată cu multă nerăbdare și poate cu prea multe speranțe noua reformă este menită să schimbe radical întreg mecanismul administrativ al țării.

O centralizare dusă la extrem a făcut ca Ministerele să fie sufocate de chestiunile mărunte și de interes local ale orașelor și comunelor din provincii. Ordinele și soluțiile nedrepte date fără cunoașterea precisă a împrejurărilor specifice fiecărei regiuni sau caz în parte, au provocat o seamă de neajunsuri menite ca împreună cu întârzierea lucrărilor să sporească nemulțumirea populației provinciilor unite și să dea loc la abuzuri și turburări în mersul normal al administrației țării.

Noua reformă tinde — anteproectul este o dovadă — să descongestioneze aparatul administrativ prin împărțirea țării în șapte regiuni cari să soluționeze ele însile toate chestiunile de ordin administrativ în conformitate cu interesele și împrejurările specifice fiecărei regiuni.

Se acordă prin această reformă o deosebită atențiune *satului* ca ființă organică, formându-se din ea celula administrativă a statului.

Pentru ca noua lege administrativă să poată da însă rezultatele așteptate, va trebui ca organele administrative ce se vor crea, *să nu aibă colorit politic* ci să fie organe pur *administrative cu un caracter perma-*

nent şi supuse astfel cât mai puţin influenţelor şi abuzurilor diferitelor partide politice la guvern.

Dacă o *descentralizare administrativă* este binevenită, în schimb noua reformă nu va putea şi nu va trebui să dea regiunii sau provinciilor drepturi cari ar echivala cu o autonomie sau o *descentralizare politică*, Constituţia ţării neadmiţând o desmembrare a ei în stătuleţe cu caracter federativ.

Paştile din 5 Mai. Criza de autoritate — acest semn al vremii — n'a cruţat nici Biserica noastră. O parte din credincioşii ortodocşi vor serba Paştile după calendarul vechiu.

Problema Pascaliei a fost desbătută în deajuns în Sf. Sinod şi în Parlament şi, nu este locul să insistăm prea mult asupra ei în cadrul acestei rubrici. Ceeace suntem nevoiţi a constata şi aceasta cu multă părere de rău — este faptul că în Biserica noastră ortodoxă nu domneşte suficientă ordine şi că *că politica prea mult are cuvânt în chestiuni bisericeşti, de cari ea ar trebui ţinută departe.*

Şi ne întrebăm mai ales cum se pot găsi la noi oameni politici de mâna întâi cari să-şi facă din serbarea sf. Paşti o armă de agitaţie politică utilizând şi provocând pentru un succes personal, o nemulţumire explicabilă poate, dar totuşi constituind o pornire oarecum centrifugală, a unei părţi din populaţia Basarabiei.

Platforma politică dacă nu poate îndemna la *unire* pretinde ea oare neapărat o *învrăjbire* a spiritelor?

Centenarul presei române.

Se împlinesc o sută de ani dela apariţia primelor gazete româneşti. *Curierul românesc* al lui Eliade apărut la 8 Aprilie 1829 şi *Albina românească* a lui Asachi apărută la 1 Iunie 1829 sunt primii soli ai scrisului românesc porniţi din cele 2 capitale ale Principatelor pentru a contribui la unitatea culturală şi politică a acestora mai întâi şi a neamului întreg mai pe urmă.

Dealungul unui veac scrisul nostru gazetăresc şi-a înfrăţit soarta cu aceea a neamului. El a fost făclia lui călăuzitoare. Întreaga mişcare culturală, creaţiunile literare, comori de sentimente şi fapte închinate unităţii naţionale, suferinţe şi aspiraţiuni politice, toate şi-au găsit expresia entuziastă limpede şi curajoasă în scrisul nostru gazetăresc de dincoace şi dincolo de Carpaţi.

Modestele începuturi ale celor doi întemeietori ai presei româneşti au rodit din belşug.

Inchinăm aceste rânduri memoriei lor ca şi memoriei tuturor gazetarilor cari au pregătit Unirea şi dorim presei române ca şi în al doilea veac de existenţă să rămână mijlocul puternic de înfrăţire şi luminare al neamului.

I. H. Armeni

Cronica externă

Problema dezarmării continuă a fi la ordinea zilei la Geneva. Comisiunea pentru pregătirea conferinţei dezarmării, lucrează din răsputerpentru a netezi asperităţile şi a înlătura piedicile cari ar putea prejudicia succesul conferinţei.

Este adevărat că nu problema dezarmării în sine, este aceea care procupă comisiunea ci mai mult posibilităţile de limitare şi reducere a forţelor armate terestre, maritime şi aeriene a statelor. Şi aceasta pentru că nimeni nu se gândeşte deocamdată la o dezarmare totală.

Totuşi pentrucă statele interesate îşi dau seama de grozăvia viitorului măcel, caută ca, dacă războiul nu poate fi evitat, cel puţin ele să fie pentru acest caz, scutite de orice surprize. Că „*Pacea Armată*" de care ne bucurăm pentru moment este foarte şubredă şi nu ne poate îndreptăţi să credem într'o permanentizare a ei, ne-o dovedeşte faptul semnificativ că în

timp ce delegaţii ţărilor vorbesc la Geneva despre dezarmare, la ei acasă (America, Franţa şi Germania) se votează credite pentru înarmări şi se lansează noui crucişetoare.

Reducerea sau limitarea efectivului şi a stagiului armatei de uscat, limitarea înarmărilor navale (un număr anumit de crucişetoare, torpiloare, submarine cu un tonaj, viteză şi guri de foc strict determinate) apoi interzicerea răsboiului chimic şi în sfârşit limitarea sau chiar desfiinţarea aeronauticei militare, sunt tot atâtea chestiuni pe cari trebue să le studieze în prealabil şi minuţios comisiunea pentru pregătirea conferinţei dezarmării.

Se remarcă şi de astădată atitudinea deosebit de conciliantă a lui Gibson reprezentantul Statelor-Unite.

Conferinţa experţilor eşuată în urma atitudinei drului Schacht pune într'o lumină cu totul nouă tendinţele pentru viitor ale Germaniei.

Deşi Parker Gilbert agentul general al reparaţiunilor îşi încheiase raportul arătând că Germania are toată posibilitatea să plătească anuitatea normală de 2.500 milioane mărci aur prevăzută de planul Dawes în contul reparaţiunilor, totuşi drul Schacht a ţinut să arate că situaţia băncii Reichului, nu permite efectuarea acestor plăţi in aur şi că se impune chiar suspendarea lor.

Intr'adevăr graţie unei politici de largă risipire, acoperirea în aur de mărci 3 miliarde 500 milioane a Reichului a scăzut la 2.500 milioane (minimul legal fiind 2.400 milioane) capitalurile streine prudente s'au retras deoarece Reichsbankul, cu toată micşorarea stocului său, n'a înţeles până acum că pentru a crea condiţiuni acceptabile acestor capitaluri trebue să ridice scontul. Inlesnind tot felul de împrumuturi date diferitelor industrii, companii şi municipii, Reichsbankul căuta să dea lovitura de moarte planului Dawes.

A trebuit energica intervenţie a comitetului de transferturi pentruca drul Schacht să consimtă la urcarea scontului, dar măsura a venit prea târziu. Naţionaliştii germani şi-au ajuns scopul.

Anuităţile — până la o îndreptare a situaţiei — nu se vor mai plăti.

I. H. Armeni

CĂRŢI ŞI REVISTE

PAUL OLTRAMARE: *La religion et la vie de l'esprit.* (Alcan, 1925). (Un vol. 8⁰, 229 pag.).

Religia şi viaţa spirituală. In faţa acestor două fenomene ale sufletului, autorul a luat atitudini diferite. „Rostul omului pe pământ nu e să se pregătească pentru o viaţă ce va să vie, o viaţă de dincolo de mormânt, ci să fructifice spiritualizând... cel mai scump tezaur al nostru, singurul pe care ne putem bizui: viaţa" (p. 1). Să trăeşti spiritualizând viaţa. „Să trăeşti în aşa fel încât să faci existenţa nu numai a ta, ci şi a altora, tot mai amplă, tot mai bogată şi mai fecundă; să creezi adevărul, să realizezi frumosul, să faci dreptatea; să te străduești să fii puternic pentru bine; să-ţi faci din bunătate şi din dragoste motivul activităţii tale între oameni. — înseamnează să munceşti conform spiritului şi pentru spirit". Acesta e idealul de viaţă al profesorului Oltramare. Volumul acesta e o justificare a idealului său.

Unii gânditori, spune Oltramare, au susţinut, fără a fi dovedit însă, că religia e singura atmosferă în care sufletul poate respira în voe, singura în care spiritul poate înflori în toată splendoarea. Credinţa

religioasă, religia e cea mai înaltă formă a vieții sufletului. Așa fiind, necredinciosul nicicând nu poate să atingă culmile spiritualității, iar acela care aruncă cu pietrele criticei în credința religioasă, lovește ceace mulți din puținii aleși ai zilelor noastre consideră de mai de preț: viața spiritului, cultura. Aceaste afirmații au fost tot atâtea isbituri ce era să i se dee atitudinei lui Oltramare față de fenomenele religioase. Profesorul parează isbiturile prin ideile cuprinse în această lucrare.

Probleme metafizice tratează foarte arareori. Despre existența lui Dumnezeu nu voește să ia cuvântul. Profesorul de istoria religiilor se nizuește să rămână cu gândurile în lumea fenomenelor, se nizuește să facă cât mai multă știință. Următoarelor judecăți, Oltramare voește să le dovedească temeinicia: serviciile aduse de religie vieții spiritului sunt parțial și ar putea fi total îndeplinite de alți factori sufletești, adesea chiar cu mai mult succes decât au fost îndeplinite de religie. Religia nu are altă valoare decât acea pe care i-o dă credinciosul. Experiențele religioase sunt subiective, nu există dovezi că ele ar corespunde la ceva obiectiv.

Căile urmate pentru a ajunge la acest rezultat sunt psihologice și istorice. Fiecărui fenomen religios i se arată influența binefăcătoare, iar apoi urmările rele asupra vieții spiritului. Sunt interesante paginile referitoare la tradiție, rituri, rugăciuni, stăpânirea sufletului, înfrânarea instinctelor... Un exemplu. Creind o tradiție, biserica beneficiază, dar face să câștige și membrii ei de pe urma experiențelor acumulate în decursul unei lungi serii de generații. Da, membrii beneficiază, deoarece „tradiția e consecința efortului individual, rezultatul căruia a fost adoptat de societate. Efortul e creator; răspândindu-se în spațiu și propagându-se în timp, creația se face tradiție. Ceeace e pentru o vietuitoare întreaga serie de ascendenți cari i-au determinat forma și caracterul, același lucru e trecutul, un trecut adesea foarte lung, pentru activitatea morală". Dar tradiție înseamnă și petrificare, moarte, — viața spiritului e adaptare creștere, creare. E viață. Intimp ce **în toate celelalte sfere spiritul** pășește din biruință în biruință, Biserica târăe în urma ei o povară moartă, o mulțime de credințe îmbătrânite, forme goale de sutimp ce în toate celelalte sfere spifletul ce-l cuprinseră odată. E faza în care tradiția încetează de a mai fi o forță a spiritului începând a pune piedici culturii. Prin rândurile în care se cercetează rostul Bisericii pe pământ (la început a fost: sprijinirea sufletească a fiilor ei), prin capitolele în cari dă o cercetare critică a definițiunilor „*clasificare naturală*" religiilor și o cercetare critică a definițiunilor emise până acum despre fenomenele religioase, formulând el însuși noui definițiuni, prin minunatele pagini despre teoria cunoașterii în domeniul religios... volumul depășește cu mult cadrul fenomenelor mai sus înșirate.

Arătând efectele rele produse de religie, subliniind, în același timp, enormele servicii aduse de Divin omului, Oltramare a scris un volum în spiritul timpului său. E un volum ce-ți aduce cu fiecare pagină o surpriză, părându-ți-se că răspunsul la întrebările ce-și pune autorul ți l-a luat pe furiș din gândurile tale.

ROGER MAUDUIT: *Auguste Comte et la science économique.* (Paris, Alcan, 1929. 229 pag.).

Desvoltarea filosofică a lui A. Comte s'a făcut în legătură strânsă cu evoluția doctrinelor economice. A. Comte spre a ajunge la sistemul său de filosofie pozitivă și la fondarea sociologiei, a plecat dela doctrinele de economice politică.

Odată cu instalarea regimului inerent principiilor de libertate, egalitate și fraternitate, în Franța, în țara tuturor experiențelor, se intronează pe treneul economic, doctrina lui A. Smith. Comte, pe atunci un tânăr entusiast și influințabil, devine aderentul acestei doctrine. „*Le censeur européen*"

jurnal liberal, era apărător al acestei doctrine, alături de alţi scriitori fanatici ai liberalismului economic, ca: Charles Comte, Dunoyer şi alţii.

Roadele acestei doctrine în Franţa nu au fost cele aşteptate

In trecut absolutismul, cu restricţiile pe cari le impunea, se resimţea efectiv în comerţ şi industrie, acum deodată s'au înfiinţat toate libertăţile pentru desvoltarea industriei şi comerţului, datorită doctrinei lui *laissez faire*. Saltul dela o extremă la alta a fost prea mare, ca Franţa să ajungă la marginea prăpastiei şi ca A. Comte să nu caute a-şi schimba ideile, meditând asupra originei tuturor relelor acestei societăţi. Aci, în această trecere de idei, sau în această convertire, de origină filosofică, stă toată originalitatea lui A. C.

Să nu uităm însă, că soluţia problemelor economice, cari pe atunci cuprindeau şi pe cele financiare a fost obiectivul primordial în gândirea lui ştiinţifică.

Deci pentru a-şi unifica gândurile şi pentru a creia o ştiinţă sintetică acceptată de toţi, care să înglobeze latura economică şi socială a organizării societăţii a scris „Cursul de filosofie positivă". Pentru A. C. faptul fundamental social era de ordin intelectual: ideea; iar pentru Karl Marx de ordin economic. Cu toate acestea punctul de plecare al lui A. C. a fost tot economia politică. El a studiat producţia, raportul dintre muncitor şi patron, salarul, greva, etc., fără să se ocupe şi de renta solului sau de circulaţia fiduciară. El nu s'a ocupat atât de tehnica economiei politice, cât mai mult de repercusiunile ei în viaţa socială a oamenilor şi îndeosebi a muncitorilor, primii şomeuri ai unei industrii începătoare, rezultate dintr'un prea mare liberalism economic. De aci pleacă şi critica pe care o face el apoi ştiinţei economice.

In materie de economie, A. C. era antiindividualist, o consecinţă naturală a ideilor sale filosofice, şi era antietatist, deoarece experinţele ce le făcuse Statul francez erau în privinţa aceasta destul de elocvente.

Influenţa sa în materie de economie politică, deşi nu atât de mare ca în materie de filosofie, s'a resimţit în Germania: *Şcoala istorică germană* (Schmoller, Wagner, Sombart şi Brentano) a desvoltat doctrina economică a lui A. C. Ea arată *relativitatea* faptelor sociale, chiar şi a faptelor economice: ele sunt în funcţie de timp şi spaţiu. Există o evoluţie continuă a doctrinelor economice. Prin antiteză, şcoala istorică germană desminte „universalismul" şi „perpetualismul" şcoalei economice clasice (A. Smith), întrucât legile economice nu sunt altceva decât categorii ale istoriei, iar instituţiile sociale într'o veşnică desvoltare (pag. 233). Acest lucru îl spusese de mult A. C.: anume, că legile sociale nu sunt universal valabile şi necesare, ci variază după epocă şi după ţări.

REVISTA REVISTELOR

In MERCURE DE FRANCE din Aprilie 1929, cu ocazia ratificării Pactului Kellog, se pune întrebarea: „Dacă pacea eternă este o utopie?" Dacă va putea omenirea vre-odată, ajunsă la o concepţie superioară de organizare să înlăture acest rău inerent organizaţiei de pân'acum a societăţii? Pentru a da un răspuns la această întrebare, autorul articolului apelează la consideraţiile competente ale lui Tarde. O idee, o formă de civilizaţie, o credinţă — prin imitaţie — radiază şi se propagă în progresie geometrică până ajunge la universalitate. Astfel şi ideea de pace, după o oarecare evoluţie a omenirii, va reuşi să se impună, să se generalizeze. Sfârşitul războaielor va fi în momentul în care un mănunchiu de State aliate şi solidare vor domina pe globul întreg. Admiţând că societăţile embrionare vor tinde întotdeauna spre o civilizaţie superioară, Tarde credea că în istoria umană va veni o perioadă nouă,

când un tip de civilizaţie va acoperi tot globul. Odată cu aceasta vom avea socialmente fie un imperiu gigantic, fie o federaţie imensă a statelor mici. *Societatea Naţiunilor* pare a fi un început de realizare a acestei organizaţii federative pe care o întrevedea Tarde. Nu se ştie dacă această instituţie va putea realiza ceeace se aşteaptă dela ea: pacificarea complectă a lumii. O fuzionare, o contopire a tuturor tipurilor de civilizaţie e admisibilă şi totuşi imposibil sau cel puţin foarte greu de realizat.

In *Zeitschrift für Politik* din Martie 1929, *Claar* scrie un articol cu privire la atât de discutata chestiune a Concordatului între Vatican şi Statul Italian. Autorul acestui articol crede că Pius al XI. a cedat prea mult lui Mussolini de dragul rezolvirii diferendului, care durează de pe vremea lui Pius al IX. astfel Vaticanul a pierdut mult din importanţa sa istorică. Pentru Papa, chestiunea teritorială are o însemnătate simbolică, pentrucă un Stat bisericesc real nu se poate menţine în corpul unui alt stat tot atât de real. Dela moartea lui Pius al IX. de fapt nu mai exista Statul Papal, ca stat în Statul italian, ci ca o simplă cetate autonoeste în stare să joace rolul unei puteri lumeşti în situaţie de apărare sau atac obişnuit între statele lumeşti. Vaticanul devenise un organism legat de ideea naţională a Italiei. Pius este o căpetenie a creştinătăţii, dar totodată şi un italian.

De azi, colaborarea diplomaţiei papale cu cea italiană, vor asigura creşterea prestigiului fascismului italian în Asia şi Africa: misionarii Papei vor fi de aici înainte şi agenţii lui Mussolini. Ei vor favoriza expansiunea Italiei: vor fi totodată organele Vaticanului şi ale Quirinalului. In istoria contimporană legătura a două autorităţi absolute este evenimentul cel mai important. Bisericei catolice i s'au recunoscut, ce e drept, anumite drepturi (dreptul canonic şi dreptul de a cere să fie apărată teritorialiceşte), dar Mussolini pare a fi beneficiarul unor câştiguri, deşi nu imediate, dar mult mai importante: întărirea pe toate căile a regimului fascist şi a Statului Italian.

SOZIALISTISCHE MONATSHEFTE, Maerz 1929. *Walter Prahl: Die Lösung der römischen Frage und ihre Bedeutung.*

Este ştiut că la început fasciştii erau anticlericali înverşunaţi. După consacrarea regimului au continuat să sape în ascuns puterea Popolari-lor, partidul catolic condus de clericul Luigi Sturzo, şi reuşi. Lui Sturzo, care continua să se agite, Vaticanul îi interzise orice fel de manifestare pe teren politic. Apoi fasciştii desfiinţează organizaţiile de cercetaşi catolici, acestea făcând serioasă concurenţă organizaţiunilor similare.

Cu toate aceste măsuri Vaticanul privea cu simpatie posibilităţile unei reconcilieri. Tratativele duseră la Concordatul din 11 Februarie 1929.

Motivele Papei erau: renunţă, e drept, la stăpânire teritorială mare, mulţumindu-se cu 8 km. pătraţi, suficienţi însă ca să simbolizeze imensa putere spirituală.

Concordatul redă viaţă ordinelor religioase, prigonite şi ele timp de şase decenii, şi prin asta şi şcolilor confesionale. Poate speră Vaticanul, prin faptul că în mare parte educaţia tinerimii cade în mâni catolice, acestea vor şti ca prin cultură şi morală să mijlocească o întărire a scaunului papal în pofida puterii fasciste. Astfel concesiile Vaticanului nu sunt o capitulare, ci dimpotrivă.

Pe de altă parte avantajele fasciştilor sunt şi ele multiple: câştigă simpatia întregii lumi catolice, cifrată la 400 milioane de suflete; apoi mai ales posibilitatea emigrării şi exportării în ţările orientale unde activează misionarii catolici; al treilea motiv atârnă şi mai greu: prin împăcarea cu biserica, depozitara tradiţiei milenare a universalităţii statului roman, statul fascist îşi apropie întrucâtva această tradiţie şi înglobân-

du-se în ea şi-o face sprijin.

Atât Vaticanul cât şi statul fascist au avut motive de simpatizare reciprocă: un principiu de bază şi fascist şi catolic este observarea strictă a ierarhiei şi nelimitata orientare centralistă.

ZEITSCHRIFT FÜR POLITIK, Heft 9, 1929. *Tomaschew: Die politische Lehre der Eurasier.*

„Eurasienii" sunt un grup politic care susţine că poporul are însuşiri şi caracteristici deosebite şi de Europa şi de Asia şi ca atare îi convine o formă de stat particulară, crescută logic din acea caracteristică.

Pe deoparte o *clasă stăpânitoare*, formată din aceia cari au ridicat în conştiinţă şi văd clar tendinţele structurei specifice ale massei în care ei se însumă cu desăvârşire. Această clasă traduce în fapte tendinţele masei inconştiente, care la rându-i e organizată într'un soviet, asemănător cu cel de astăzi, numai că n'ar urmări realizarea unor *principii* neruseşti (cum ar fi cele comuniste) ci a unor *tendinţe* reale şi inconştiente. Unitatea cea mai mică a sovietului e *grupul local* al unei bresle. Reprezentanţii tuturor breslelor dintr'un loc, fac alt grup, care-şi deleagă reprezentanţi în grupul provinciei, care la rându-i e reprezentată la centru prin delegaţii ei. Reprezentanţii se aleg şi se menţin datorită măsurii în care corespund interesului grupului, prin valoarea personală. Nu există *de drept*, ci *de fapt*. Eurasienii cred că interesul local va garanta buna alegere de orice influenţă ideologică, externă şi ca atare ei exclud din structura statului partidul politic cu program.

Cum *clasa conducătoare* exprimă tendinţele masei, iar delegaţii, interesul local, Eurasienii cred că acest regim este absolut infailibil. Ei speră să împace *constanta*, structura specifică a poporului, deci organizaţia statului, cu *dinamica*, reprezentând aceasta fantaziile jocului viu al forţelor vitale, totuşi şubrede şi vremelnice.

Tomaşev vede multe puncte slabe în acest fel de organizare. Mai ales *infailibilitatea* o consideră utopică. Apoi nu e sigur că pătura conducătoare exprimă exact tendinţele inconştiente ale masei, şi nici că delegaţii aleşi reprezintă exact interesele ei. Şi omogenitatea suferă.

Neînchegarea elementelor acestei „Ideocraţii", cum îşi numeşte grupul „Eurasia", concepţia politică, a şi dus la neînţelegeri în sânul apostolilor ei, dovedind că nu e un imperativ aşa de categoric, încât să excludă şi diferite interpretări — corespunzătoare temperamentelor diferite.

LA REVUE DES VIVANTS din Aprilie a. c. pune un premiu de 10.000 fr. pentru cel mai bun studiu scris despre *Statele Federale ale Europei...* „Starea actuală a civilizaţiei — spun ei — sentimentul puternic al demnităţii umane au făcut să apară elemente noui în educaţia popoarelor. Noi tindem treptat spre o emancipare continentală..." „Instituţiile noastre sunt în urma utilajului civilizaţiei noastre mecanice. Ele nu se mai adaptează la desvoltarea popoarelor şi nu mai răspund la necesităţile noastre. Ele se opun formelor dominante, din ce în ce mai întinse ale societăţii europene".

„La revue des Vivants" invită pe toţi oamenii acestei societăţi, la un examen de conştiinţă, şi mai ales pe corifeii tuturor mişcărilor şi pe conducătorii statelor, ca să cerceteze posibilitatea unei ieşiri din acest impas neliniştitor pentru spiritul contimporan al Europei.

—„Cum se va putea plasa această Federaţie a popoarelor Europei în mijlocul societăţii continentale prezente, respectând totodată ceea ce convine mai bine naturei şi obiceiurilor fiecărei naţiuni în parte?" Un juriu compus din cele mai marcante notabilităţi ale Europei vor aprecia lucrările. Revue de Vivants va publica în numărul său din Mai condiţiile concursului. Revista noastră va comunica în numărul viitor şi ea cititorilor săi condiţiile acestui concurs.